

Výtisk, Stanislav

Obsazování zemských úřadů na Opavsku v posledních letech vlády Rudolfa II.

Studia historica Brunensia. 2012, vol. 59, iss. 1-2, pp. [31]-77

ISBN 978-80-210-6467-6

ISSN 1803-7429 (print); ISSN 2336-4513 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/128968>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

STANISLAV VÝTISK

OBSAZOVÁNÍ ZEMSKÝCH ÚŘADŮ NA OPAVSKU V POSLEDNÍCH LETECH VLÁDY RUDOLFA II.

Abstract:

This study examines the procedure of a candidate nomination for the land offices in beginning of the 17th century Duchy of Opava. The estate's degree of participation on the nominating process is examined as well as the personal composition of the Opavian land court. On the basis of detailed analysis author describes the effort of Opavian estates to ensure the appointing of the land offices (mainly the highest chamberlain and judge), which were vacant since 1604. Together with complicated religious-political situation in Opava It made impossible to hold sessions of land court after 1604. In spirit of catholic offensive at the turn of the 16th and 17th century the emperor Rudolf II. tried to enforce obedience of the non-catholic citizens of Opava. In 1606 he nominated as a new sheriff the avid catholic knight Šťastný Mošovský of Moravčín. Besides that Rudolf II. set up the winter apartments for the army of Fridrich Geissberger of Geisberg which led to the conquest of Opava in autumn 1607. After that the emperor nominated a catholic noble man Pertold Tvorkovský of Kravaře as the highest judge of Duchy of Opava and this article examines his career as a land officer as well. In 1609 after the resignation of sheriff Šťastný Mošovský of Moravčín the sessions of the land court were finally reestablished but the process of appointing the land offices in Duchy of Opava wasn't solved properly with new reign of Matyáš II. either.

Key Words:

Administrative history, Duchy of Opava, nobility, Rudolf II., land offices, sheriff, 17th century

Když na konci září roku 1607 žádal přední člen panského stavu Opavského knížectví Pertold Tvorkovský z Kravař císaře Rudolfova II., aby „[...] v žádné ouřady, commisia, ani jakékoli jiné práce, od žádného pota-

hován do smrti [...] nebyl [...]“, mluvila z něj zřejmě ještě lítost nad ztrátou manželky Kateřiny Bruntálské z Vrbna.¹ Tvorkovský byl v návalu smutku dokonce „[...] *toho oumyslu, statek svůj prodati[...] aby žádné pečování tohoto světa, v pokojných službách pánu Bohu, [jemu] překážky činiti nemohli [...]*“. ² Přesvědčený katolík Tvorkovský takto odmítavě reagoval na císařský list z června roku 1607, ve kterém mu Rudolf II. oznamoval, že byl vybrán nejvyšším sudím Opavského knížectví.³ Pověření císařští komisaři, zemský hejtman Šťastný Mošovský z Moravčina a Václav starší Bruntálský z Vrbna, však Pertolda Tvorkovského z Kravař přesvědčili, aby zmíněný zemský úřad přijal. Ambiciózní člen panského stavu nebyl politickým začátečníkem a ve vzrušené době počátku 17. století se nakonec zřejmě nenechal dlouho „přemlouvat“. ⁴ Proto již 3. října mohli císařští ko-

¹ Národní archiv Praha (dále NA), Morava – moravské spisy české dvorské kanceláře a české dvorské komory (dále Morava), inv. č. 5616, f. 2v. List Pertolda Tvorkovského z Kravař na Raduni císaři Rudolfovi II. z 26. září 1607 ve věci obsazení úřadu nejvyššího sudího Opavského knížectví. K vnímání smrti raně novověkým šlechticem srov. např. KRÁL, Pavel: *Mezi životem a smrtí. Testamenty české šlechty v letech 1550 až 1650*. České Budějovice 2002, zvláště s. 30–36, kde další literatura k tématu.

² NA, Morava, inv. č. 5616, f. 2r.

³ „[...] věděti milostivě dáváme, že majíc sobě vedle pořádku a obyčeje starobylého hlasy k ouřadu súdskému v Knížectví našem opavském odeslané a znajíc hodnost osoby tvé k tomu býti, tebe jsme za sudího téhož knížectví vybrati ráčili. A protož tobě poroučeti ráčíme, cožkoliv s tebou jménem a na místě našem císařské[m] od komisařův od nás k tomu nařízených mluveno bude [...] téhož ouřadu k sobě k milostivému zalíbení našemu přijíti odporen nebudeš, nýbrž v tom ve všem poslušně a poddaně [se] zachováš [...]“ NA, Morava, inv. č. 5534, f. 1r–v. Kocept listu císaře Rudolfa II. Pertoldovi Tvorkovskému z Kravař z 16. června 1607. Přestože zde není Tvorkovský výslovně zmíněn, jeho adresnost jasně vyplývá z jiného císařského listu z 30. května 1607, ve kterém Rudolf II. oznamuje zemskému hejtmanovi Šťastnému Mošovskému z Moravčina a Václavovi staršímu Bruntálskému z Vrbna jako pověřeným císařským komisařům, že vybral zemským sudím právě Tvorkovského. Viz NA, Morava, inv. č. 5532, f. 1r–v.

⁴ Z velkého množství literatury vztahující se k událostem předbělohorského období zemí Svatováclavské koruny konce 16. a počátku 17. století alespoň výběrově Janáček, Josef, *Rudolf II. a jeho doba*. Praha 1997. K tomu srov. Evans, Robert J. W.: *Rudolf II. a jeho svět: myšlení a kultura ve střední Evropě 1576–1612*. Praha 1997. Syntetizující práce Vorel, Petr: *Velké dějiny zemí Koruny české VII (1526–1618)*. Praha 2005, monografie Čechura, Jaroslav: *5.5.1609 – zlom v nejdělním sněmu českých dějin: generální zkouška stavovského povstání*. Praha 2009 a Just, Jiří: *9.7.1609. Rudolfův majestát. Světla a stíny náboženské svobody*. Praha 2009. Dále např. studie Vybrál, Zdeněk: *Stavovská Morava mezi Rudolfem II. a Matyášem. Vztahy mezi českou a moravskou reprezentací a konfederace z roku 1608*. Časopis matice moravské (dále ČMM) 116, 1997, s. 347–386. Nejnověji pak na spor Rudolfa II. s bratrem Matyášem, který podstatně formoval politicko–mocenské klima v zemích Koruny české v prvním desetiletí 17. století, nahlíží

misaři Rudolfovi II. oznámit, že poté co Pertold Tvorkovský z Kravař přijal úřad nejvyššího sudího „[...] páni soudcové i stavové poradice se spolu, [...] [j]sou to s velikou vděčností všeckni rádi, že V.C.M. jeho, pana Pertolda z Kravař, na ten ouřad súdský, dosaditi poroučeti ráčíte, uslyšeli [...]“.⁵

Ostatně volba Rudolfa II., která padla na Tvorkovského jistě nebyla náhodná. Pán z Kravař, jako příslušník mocného panského rodu, měl k vykonávání úřadu nejvyššího sudího nejen „předpoklady“ konfesijní (byl katolíkem), nýbrž měl i znalosti „odborného“ charakteru. Jako jeden ze zemských soudců se v minulosti pravidelně účastnil zasedání zemského soudu, působil také jako relátor při vkladech do zemských desk a rovněž zastupoval jako místodržící zemské hejtmany Albrechta Sedlnického z Choltic a rytíře Šťastného Mošovského z Moravčina.⁶ Znal tedy dobře fungování a chod zemského práva a z tohoto pohledu byl jistě vhodným kandidátem.⁷ Jme-

jednotliví autoři ve sborníku *Ein Bruderzwist im Hause Habsburg (1608–1611)*. Ed. V. Bůžek. České Budějovice 2010 (= Opera historica 14). Nejen k událostem ve Slezsku podrobně B a h l í k e , Joachim: *Regionalismus und Staatsintegration im Widerstreit. Die Länder der Böhmischen Krone im ersten Jahrhundert der Habsburgerherrschaft (1526–1619)*. München 1994.

⁵ NA, Morava, inv. č. 5616, f.5r. Pro úsporu textu jsme se rozhodli přepisovat dobové výrazy „*Vaše Císařská Milost*“ a jejich ekvivalenty zkratkami V.C.M. apod.

⁶ Pertold Tvorkovský z Kravař se jako relátor u zemského soudu nacházel např. v červnu roku 1601. Viz *Opavské zemské desky. Knihy zadní 1537–1613*. Ed. M. Rohlík. Opava 1961, s. 429 a 441. (Dále OZD). K funkci relátorů u opavského zemského soudu stručně R o h l í k Miloslav: *Zemské desky opavské – Knihy zadní 1431–1802*. SISb 49, 1951, s. 320–323. Jako místodržící hejtmanství v době nepřítomnosti zemského hejtmana Albrechta Sedlnického z Choltic lze bezpečně Tvorkovského doložit např. ke 13. květnu 1602. Srov. Zemský archiv v Opavě (dále ZA Opava), Slezský stavovský archiv (dále SSA), inv. č. 987, Protokoly zemského sněmu knížectví opavského z let 1597–1626, f. 34r. Zemský hejtmán Sedlnický pověřil Tvorkovského správou hejtmanského úřadu také v květnu roku 1604. Srov. ZA Opava, SSA, inv. č. 817, Kniha roků knížectví opavského 1596–1606 (1610), f. 100r–102v. Šťastného Mošovského z Moravčina zastupoval např. v červnu 1607. Srov. NA, Morava, inv. č. 5554, f.1v. Dále byl např. na přelomu let 1603–1604 Pertold Tvorkovský z Kravař jmenován členem císařské komise, která neúspěšně vyjednávala s opavskými měšťany o odevzdání farního kostela Panny Marie do rukou katolíků. Nelze tak souhlasit s konstatováním Radka Fukaly, že by Pertold Tvorkovský z Kravař vstoupil „na politické kolbiště“ až v roce 1610. Srov. F u k a l a , Radek: *Záhadná vražda v Podvihovském lese*. Dějiny a současnost 4, 1998, s. 15. Dále k jeho osobě stručně t ý ž: *Tvorkovští z Kravař*. In: Biografický slovník Slezska a severní Moravy (dále BSSSM). Sešit 9. Ostrava 1997, s. 114–115.

⁷ Pertold Tvorkovský z Kravař rovněž mohl nabýt značné zkušenosti z fungování zemského soudu coby protagonista dlouhotrvající soudní pře mezi ním a příbuznými po zavražděném zemském hejtmánovi Ondřeji Bzencovi z Markvartovic. K tomu blíže popularizační text F u k a l a , R.: *Vražda*, s. 13–17, který vychází z převážné části ze staršího pojednání Z u k a l , Josef: *Paměti opavské*. Črty kulturní a mís-

nování Pertolda Tvorkovského z Kravař na Raduni nejvyšším zemským sudím mělo znamenat důležitý posun k tomu, aby v Opavském knížectví byla opětovně obnovena činnost zemského soudu, který na několik let přerušil svou činnost a naposledy zasedal v červnu roku 1603.⁸

Opavský zemský soud byl paralyzován především dlouhodobějším neobsazením zemských úřadů nejvyššího komorníka a nejvyššího sudího.⁹ Tento stav přímo souvisel se složitou nábožensko-politickou situací v knížectví na přelomu 16. a v prvních letech 17. století a zejména pak s poměry v samotném městě Opavě, které znemožňovaly faktické zasedání soudu. Zatím připomeňme, že v rámci rekatolizačního programu, který na Opavsku reprezentoval hlavně olomoucký biskup František z Ditrichštejna, došlo v roce 1602 k pokusu o odstranění luteránského kazatele z farního chrámu Panny Marie a posléze také z dalších kostelů. Odpor opavských protestantských měšťanů proti těmto snahám vedl až k vyhlášení říšské kladby nad městem Opavou v roce 1604. Teprve na podzim roku 1607, poté co odezněla v Uhrách hrozba Bočkajova povstání, došlo k disciplinaci města, kterému nezbylo než 22. září kapitulovat před císařským plukem Fridricha Geissbergra z Geissbergu.¹⁰

topisné. Opava 1912, s. 123–132. K Ondřejovi Bzencovi z Markvartovic zevrubně S t i b o r , Jiří: *Bzencové z Markvartovic*. In: BSSSM. Sešit 6, Ostrava 1996, s. 25–26.

⁸ Viz *OZD*, s. 548. S tímto srov. Z u k a l , Josef: *Rozepře mezi stavem panským a rytířským o zemské úřady knížectví Opavského*. Věstník Matice opavské (dále VMO) 21, 1913, s. 43. Zukal zde poněkud nepřesně uvádí, že se naposledy konalo zasedání zemského soudu v roce 1601. Zároveň mylně označuje Albrechta Sedlnického z Choltic za místodržícího nejvyššího zemského sudího.

⁹ Na déletrvající absenci nejvyšších úředníků v Opavském knížectví v první dekádě 17. století měl svůj podíl i samotný Rudolf II., který poměrně nerad řešil personální otázky týkající se právě obsazování zemských úřadů, což ostatně můžeme rovněž pozorovat například i v Moravském markrabství a také v Českém Království. Např. k situaci na Moravě srov. S t l o u k a l , Karel: *Akta o volbě a jmenování nejvyšších úředníků moravských s počátku XVII. století*. In: Sborník prací věnovaných prof. dru Gustavu Friedrichovi k šedesátým narozeninám: 1871–1931. Ed. V. Vojtíšek. Praha 1931, s. 396–405.

¹⁰ Politicko-náboženská situace na Opavsku na počátku 17. století se těšila poměrně značnému zájmu historiků. Svůj význam si stále uchovává starší práce B i e r m a n n , Gottlieb: *Geschichte der Herzogthümer Troppau und Jägerndorf*. Teschen 1874, zvláště s. 283–306. Dále G r ü n h a g e n , Colmar: *Schlesien unter Rudolf II und der Majestätsbrief. 1574–1609*. Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens 20, 1886, s. 54–96. T e n o r a , Jan – F o l t y n o v s k ý , Josef: *Bl. Jan Sarkander. Jeho doba, život a blahoslavení*. Olomouc 1920, kde zejména s. 139–164 a 233–244. H r u b ý , František: *Kalvínský teolog a bouře opavská*. ČČH 37, 1931, s. 593–597. Z novějších pak výběrově studie V y b í r a l , Zdeněk: *Opava a země Koruny české v době krize habsburské monarchie 1608/9*. In: Slezsko

V předkládané studii nás budou na pozadí námi zatím stručně nastíněných událostí zajímat nejen okolnosti jmenování Pertolda Tvorkovského z Kravař zemským sudím, které, jak si dále ukážeme, představovalo pouhý prolog v jeho kariéře zemského úředníka, ale zaměříme se rovněž i na problematiku obsazování dalších zemských úřadů na Opavsku na počátku 17. století v době posledních let vlády císaře Rudolfa II. Pokud nám to prameny dovolí, pokusíme se analyzovat způsob, jakým byli jednotliví urozcenci dosazováni a jmenováni do úřadů a také se budeme snažit ukázat, že se jednalo do značné míry o poměrně komplikovaný a zdouhavý proces. Tato tematika byla dlouhou dobu upozaděna především na úkor zkoumání napjatých a spory vyvolávajících náboženských poměrů na Opavsku v prvním decéniu 17. století.¹¹

I.

Opavské knížectví, jako hraniční země mezi Markrabstvím moravským a Horním Slezskem, představovalo na přelomu 16. a 17. věku území s pevně vytvořenou samostatnou stavovskou strukturou, jejíž model se v podstatných rysech shodoval se stavovským modelem na sousední Moravě. Poměrně rozsáhlá zemská autonomie byla demonstrována vlastními zemskými sněmy a sjezdy v knížectví. Nejednoznačná příslušnost Opavska ke Slezsku nebo naopak k Moravě v 16. a na počátku 17. století pramenila z velké části z rozdílného postoje jednotlivých stavovských elementů v knížectví k této otázce. Zatímco u velké části opavských vyšších stavů (panského, rytířského a prelátského) můžeme vidět zřetelný příklon k Mar-

v dějinách českého státu. Sborník příspěvků z vědecké konference pořádané pod záštitou prezidenta České republiky Václava Havla u příležitosti 50. výročí Slezského ústavu SZM v Opavě. Ed. M. Borák. Opava 1999, s. 175–180. L i š k a , Petr: *Václav Bítovský z Bítova, jeho život a politická činnost na Opavsku do roku 1614*. ČMM 127, 2007, s. 83–99. M ü l l e r , Karel – Ž á č e k , Rudolf a kol.: *Opava*. Praha 2008, především s. 159–164. „Nejnověji“ F u k a l a , Radek: *Reformace ve Slezsku a na Opavsku*. Opava 2010, zvláště s. 96–128. Bohužel autor přináší čtenáři pouze takřka doslovné znění svých starších, spíše kompilativních studií. Srov. F u k a l a , Radek: *Slezsko v období zesílené nábožensko-politické krize a zlomení protestantského odboje v Opavském knížectví*. SISb 102, 2004, s. 23–41. T ý ž : *Počátky protireformace v Opavě za biskupa Viléma Prusinovského*. Acta historica et museologica Universitatis silesianae Opaviensis 6, 2003, s. 191–202 a t ý ž : *Stavovská politika na Opavsku v letech 1490–1631*. Opava 2004, zejména s. 38–48. Nejen k vojenským poměrům na Opavsku ve sledovaném období zdařilá edice *Zemská hotovost Opavského knížectví z roku 1608*. Ed. P. Kozák. Opava 2010.

¹¹ Výjimku v tomto směru představuje starší práce Josefa Zukala. Viz. pozn. č. 8.

krabství moravskému, který byl dán dlouhodobě vnímaným zemským patriotismem a historickou tradicí šlechty, u městského stavu reprezentovaného zeměpanským městem Opavou a jejím patriciátem, převládaly, i na základě jazykové (německé) příslušnosti převážné části měšťanů, viditelné tendence začleňování Opavska do svazku slezských knížectví.¹² Důležitým argumentem k chápání Opavska jako jednoho ze slezských knížectví mohla být podřízenost berních a vojenských záležitostí správě Vratislavi, respektive nejvyššího zemského hejtmána ve Slezsku. Naopak pro formální příslušnost k Markkrabství moravskému mohla hovořit historická tradice, ze které vyplývala příslušnost Opavského knížectví k Moravě, která byla ostatně kodifikována již v Tovačovské knize.¹³ Rovněž opavské zemské právo vycházelo ze zemského práva moravského, kterým se ve sporných záležitostech řídilo. Opavské území se stalo v 16. a v prvních desetiletích 17. století konfliktním bodem mezi moravskými a slezskými stavy a tento spor byl „vyřešen“ až trvalým začleněním Opavska jako lenního knížectví Lichtenštejnů do svazku slezských knížectví po roce 1614.¹⁴

Můžeme konstatovat, že také zde fungoval správně-politický systém, ve kterém se dělil titulární opavský kníže (v této době Rudolf II., zároveň jako král český, markrabí moravský a slezský kníže) o moc se stavy knížectví. Královskou vládu reprezentoval, obdobně jako na Moravě, především zemský hejtmán. Ovšem i tady byl jeho úřad vnímán a chápán zároveň jako nejdůležitější a nejprestižnější úřad zemský a stavovský. V souvislosti se vznikem samostatného zemského soudu byl na Opavsku taktéž vytvořen systém zemských úřadů.¹⁵ Na počátku 17. století, podobně jako v před-

¹² Je zajímavé, že současník probíhajícího státoprávního sporu Bartoloměj Paprocký z Hlohohol, měl jasno o příslušnosti Opavského knížectví k Moravě, když do svého Zrcadla zařadil i pojednání o opavské šlechtě a městu. Viz PAPROCKÝ z HLOHOL, Bartoloměj: *Zrcadlo slavného Markrabství moravského*. Olomouc 1593 (Reprint 1993), f. 342r–438r. Dále ke sporu o Opavsko alespoň K a m e n i č e k , František: *Zemské sněmy a sjezdy moravské: jejich složení, obor působnosti a význam: od nastoupení na trůn krále Ferdinanda I. až po vydání obnoveného zřízení zemského (1526–1628) sv. II*. Brno 1902, s. 415–440. Nověji hlavně F u k a l a , Radek: *Státoprávní spor o Opavsko 1529–1606*. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis Facultas Philosophica, Historica 29, 2000, s. 69–82. T ý ž : *Státoprávní, správní a územní vývoj Opavska do počátků 16. století*. Husitský Tábor 13, 2002, s. 203–226.

¹³ *Kniha Tovačovská, aneb pana Ctibora z Cimburka a z Tovačova paměť obyčejů, řádů, zvyklostí starodávných a řízení práva zemského v Markrabství moravském*. Ed. V. Brandl. Brno 1868, s. 120, kapitola 218.

¹⁴ F u k a l a , Radek: *Protlichtenštejnská opozice na Opavsku v letech 1613–1617*. ČMM 120, 2001, s. 67–90.

¹⁵ K provázanosti moravského a opavského zemského práva srov. např. V ý t i s k , Stanislav: *Příspěvek k procesu obsazování úřadu zemského hejtmána na Opavsku*

cházejícím období, se jednalo o úřady již zmíněného zemského hejtmána, nejvyššího komorníka, nejvyššího sudího a nejvyššího písaře.¹⁶

Podíváme-li se nyní bližší optikou na jejich personální obsazení na přelomu 16. a 17. století, zjistíme, že naposledy mohl působit v „plném“ složení sbor nejvyšších úředníků například při zasedání opavského zemského soudu v roce 1598. V této době byl zemským hejtmanem příslušník panského stavu Albrecht Sedlnický z Choltic na Bartošovicích (od 1596), který již zastával funkci místodržícího hejtmanství od roku 1595 poté, co byl úkladně zavražděn dosavadní zemský hejtman rytíř Ondřej Bzenec z Markvarto-

v 16. století. SISb 109, 2011, s. 33–46. Nejnověji k problematice zemského soudu a obsazování úřadů na Moravě v období středověku J a n i š , Dalibor: *Moravská šlechta v pramenech zemského práva. K problematice obsazení zemského soudu a úřadů*. In: Šlechta v proměnách věků. Eds. T. Knoz – J. Dvořák. Brno 2011, s. 63–79.

¹⁶ K vymezení úřadu zemského hejtmána na Opavsku v období pozdního středověku nově K o z á k , Petr: *Úřad zemského hejtmána v proměnách středověkého Opavska*. In: Hejtmanská správa ve vedlejších zemích Koruny české. Eds. L. Bobková – M. Čapský – I. Korbelařová a kol. Opava 2009, s. 126–149. Nové poznatky k otázce obsazování tohoto úřadu v 16. století i s nastíněním jednotlivých modelů viz pozn. č. 15. Starší přehled zemských úředníků na Opavsku s faktografickými chybami P r a s e k , Vincenc: *Nejvyšší úředníci zemští na Krnovsku a Opavsku*. Program českého nižšího gymnasia v Opavě. Opava 1895, s. 3–11; t ý ž : *Opavské „právo hejtmánovo“ čili „roky“ knížectví někdy Opavského*. Program českého nižšího gymnasia v Opavě. Opava 1884, s. 3–19. Základní přehled kompetencí zemských úředníků v zemích koruny České s přihlédnutím k situaci na Opavsku před rokem 1620 stále vychází ze starší státoprávní literatury viz např. K a l o u s e k , Josef: *České státní právo*. Praha 1892, s. 281–387; K a m e n í č e k , František: *Zemské sněmy a sjezdy moravské: jejich složení, obor působnosti a význam: od nastoupení na trůn krále Ferdinanda I. až po vydání obnoveného zřízení zemského (1526–1628) sv. I.*. Brno 1900, s. 128–169; K a p r a s , Jan: *Právní dějiny zemí Koruny české II*. Praha 1913, s. 180–232, 393–466 atd. Nověji se v rámci své koncepce kariérního kapitálu věnoval zemským úřadům v Českém království M a t ě a , Petr: *Svět české aristokracie (1500–1700)*. Praha 2004, s. 328–363. Ne vždy přesný přehled moravských zemských úředníků přinesl B o č e k , Antonín: *Přehled knížat i markrabat i jiných nejvyšších důstojníků zemských v markrabství moravském*. Brno 1850. Nověji pro prostředí Moravy a především úřadu zemského hejtmána se snaží úspěšně vyplnit deficit v bádání především J a n i š o v á , Jana – J a n i š , Dalibor: *Úřad moravského zemského hejtmána v 15.–17. století*. In: Hejtmanská správa ve vedlejších zemích Koruny české. Eds. L. Bobková, M. Čapský, I. Korbelařová a kol. Opava 2009, s. 181–201. *Šlechtické spory o čest na raně novověké Moravě (Edice rokové knihy zemského hejtmána Václava z Ludanic z let 1541–1556)*. Ed. J. Janišová. Brno 2007. Pro Opavsko zatím podrobnější analýza zemských úřadů chybí. K tomu srov. V ý t i s k , Stanislav: *Hejtmanský úřad v Knížectví opavském v 16. století*. Nepublikovaná magisterská diplomová práce na FF MU v Brně. Brno 2010. T ý ž : *Obsazování zemských úřadů na Opavsku v 16. století*. Nepublikovaná bakalářská diplomová práce na FF MU v Brně. Brno 2010.

vic.¹⁷ Sedlnický začal svou kariéru zemského úředníka jako nejvyšší sudí (od 1588) a právě nečekaná násilná smrt nižšího šlechtice Bzeneckého ho vynesla do nejprestižnějšího zemského úřadu. Ve výše zmíněném roce 1598 se při konání zemského soudu naposledy objevuje coby nejvyšší komorník Mikuláš Tvorkovský z Kravař na Štítině, otec Pertolda Tvorkovského.¹⁸ V následujícím roce Mikuláš Tvorkovský z Kravař umírá. Komornickou agendu poté přebíral jako místodržící Albrecht Sedlnický z Choltic na Bartošovicích. Sedlnický tak v průběhu několika málo let spravoval všechny tři nejdůležitější zemské úřady na Opavsku. Zemským sudím, jakožto nástupcem Sedlnického byl od roku 1596 Bartoloměj Bruntálský z Vrbna na Markvartovicích.¹⁹ Pro úplnost dodejme, že řádným zemským písařem byl již od začátku devadesátých let. 16. století vladyka Jindřich Hynal z Kornic. Zjišťujeme tak, že na sklonku 16. věku byly, vyjma nejvyššího písařství, které bylo výlučně obsazováno příslušníky nižší šlechty, v rukou příslušníků vyšší šlechtické stavovské korporace všechny ostatní zemské úřady! Došlo tak (již po několikáté) k porušení kompromisní dohody mezi panským a rytířským stavem Opavského knížectví z roku 1522, která měla nižším šlechticům garantovat trvalé obsazování úřadu nejvyššího sudího.²⁰

Skutečnost, že Albrecht Sedlnický z Choltic od roku 1599 zastával současně úřady nejvyššího zemského hejtmána, a zároveň jako místodržící úřad nejvyššího komornictví, nikterak nebránila v zasedání a činnosti opavského zemského soudu. Podíváme-li se na okamžik do sousedního Markrabství moravského, zjistíme například ze spisu předního moravského aristokrata Karla staršího ze Žerotína, že se jednalo i zde o poměrně běžnou praxi. Tak např. na přelomu let 1595–1596 svěřil zemskému hejtmánovi Fridrichovi ze Žerotína na Židlochovicích císař Rudolf II. místodržitelství nejvyššího komornictví do doby, než vybere jinou vhodnou osobu a naléhal na něj, aby na sebe přijal zmíněný komornický úřad právě z toho důvodu, aby „*týž soud zemský příští, svůj průchod míti mohl a k odložení nepřicházel*“.²¹ Tento

17 Srov. s pozn. č. 7. O opavském zemském hejtmánovi Albrechtu Sedlnickém z Choltic naposledy pouze velmi stručně M y š k a, Milan – S t i b o r, Jiří: *Sedlnický z Choltic*. In: BSSSM. Sešit 3. Opava – Ostrava 1995, s. 99, kde je mimo jiné uvedeno nepřesné datum úmrtí.

18 Viz *OZD*, s. 415–418.

19 Ještě na konci dubna 1596 zastává úřad nejvyššího sudího Albrecht Sedlnický z Choltic. Viz Š i g u t, František: *Korespondence dominikánského kláštera v Opavě o desátý z Kylešovic*. SISb 67, 1969, s. 99.

20 Podrobněji viz V ý t i s k, S.: *Příspěvek*, s. 37 a poz. č. 16.

21 *Spisy Karla staršího ze Žerotína. Žerotínovi zápisové o soudě panském I*. Ed. V. Brandl. Brno 1866, s. 6–7. K osobě významného moravského velmože naposledy K n o z, Tomáš: *Karel starší ze Žerotína: don Quijote v labyrintu světa*. Praha 2008.

případ jmenování moravského zemského hejtmana rovněž i místodržícím nejvyššího komornictví měl svá určitá neobvyklá specifika, která jsou z pohledu námi zkoumané problematiky velice zajímavá.

Moravský velmož Karel starší ze Žerotína nám totiž zaznamenal situaci, kdy zemský hejtman Fridrich ze Žerotína na Židlochovicích pro svou nemoc nemohl vykonávat povinnosti plynoucí z jeho úřadu a ani nebyl schopen spravovat svěřený úřad nejvyššího komorníka. Reálně tak hrozilo, že dojde k odložení zemského soudu, který se měl konat v Olomouci na počátku roku 1596. Nejvyšší úředník tedy určil za místodržícího hejtmanství Hynka Bruntálského z Vrbna a za místodržícího komornictví právě Karla staršího ze Žerotína, který se však „obával, aby proti pořádku tu něco neučinil“.²² Před zahájením zemského soudu se následně mezi ostatními přítomnými moravskými zemskými úředníky a přisedícími zemského soudu rozhořela vášnivá debata, zda-li místodržící některého z úřadů, v tomto případě nejvyššího komornictví, může jmenovat svého místodržícího a zdali je tedy možné v jeho režii vést zasedání zemského soudu. Podkomoří Mikuláš Dřínovský z Hrádku pak rozhořčeně konstatoval, že „tohoto nedorozumění našeho příčina jest zatmělé psaní císařské, z něhož vyrozuměti nemůžeme, dává-li nám císař komorníka či místodržícího“.²³ Hejtman Fridrich ze Žerotína na Židlochovicích totiž zřejmě chápal císařova slova „aby(s) na ten čas za tím do dalšího nařízení našeho císařského... ouřad nejv. komornictví... na sobě podržel a jej podlé ouřadu svého hejtmanského spravoval“ poněkud jinak než většina ostatních urozenců.²⁴ Svou interpretaci se považoval za řádného nejvyššího komorníka. Naproti tomu Karel starší ze Žerotína, nejvyšší sudí Jáchym Haugvic z Biskupic a někteří další zemští soudci zastávali ten názor, že Fridrich ze Žerotína je pouze místodržící a nemůže tedy jmenovat dalšího místodržícího a provádět tak subdelegaci svých kompetencí. Z tohoto důvodu se proto mělo z jejich úhlu pohledu konání

²² *Spisy Karla staršího ze Žerotína I.*, s. 7. K problematice místodržitelství hejtmanství na Moravě v daném období nejnověji S t a r ý , Marek: *Místodržící úřadu moravského zemského hejtmana v době předbělohorské*. In: Hejtmanská správa ve vedlejších zemích Koruny české. Eds. L. Bobková, M. Čapský, I. Korbelářová, Irena a kol. Opava 2009, s. 203–211. Starý rozlišuje dvě kategorie místodržitelství. Jde jednak o místodržícího, kterého svým nařízením ustanovil panovník a který měl dočasně plnit povinnosti plynoucí z výkonu hejtmanské agendy do doby jmenování řádného zemského hejtmana, a jednak o místodržícího, kterého určil stávající zemský hejtman jako svého zástupce např. v době své nemoci či nepřítomnosti v zemi.

²³ *Spisy Karla staršího ze Žerotína I.*, s. 10.

²⁴ Tamtéž, s. 6–7.

zemského soudu odložit a neriskovat tak narušení zemského práva a obyčejě a s tím spojenou ztrátu cti jednotlivých zemských úředníků a soudců.²⁵

Dva dny trvající „administrativní“ spor byl nakonec vyřešen poněkud šalamounsky. Aby se mohl konat zemský soud, převzal do jedněch rukou místodržící hejtmanství Hynek Bruntálský z Vrbna místo Karla staršího ze Žerotína rovněž místodržitelství nejvyššího komornictví. Fridrich ze Žerotína na Židlochovicích tak byl v tuto chvíli s největší pravděpodobností chápán v analogii ke svému hejtmanskému úřadu skutečně i jako řádný komorník, který mohl mít svého, jím určeného, místodržícího. Ten pak mohl vykonávat úřad v jeho nepřítomnosti a zasedání zemského soudu mohlo proběhnout.

Přestože se na Opavsku podobná situace v námi zkoumaném období neopakovala, mohla nám tato krátká exkurze do prostředí stavovské Moravy konce 16. století přece jen naznačit, že otázka místodržitelství toho kterého úřadu nebyla vždy zcela zřejmá a že nedůsledné řešení personální otázky při obsazování zemských úřadů mohlo vést až k poněkud ošemetným situacím.

Vrátíme-li se nyní zpět do prostředí Opavského knížectví, zjistíme, že smrtí nejvyššího sudího Bartoloměje Bruntálského z Vrbna na Markvartovicích v průběhu první poloviny roku 1604 nastala komplikace zásadního charakteru, protože v tomto okamžiku nebyly najednou řádně obsazeny hned dva ze čtyř zemských úřadů a činnost soudu byla, i v důsledku právě vyhlášené kladby nad městem Opavou, zcela ochromena.²⁶ Albrecht Sedlnický z Choltic sice pokrýval svou osobou hejtmanský i komornický úřad, ovšem bez nejvyššího sudího, který připravoval jednání na zemském soudě, svolával ho a dbal na právní formu a legalitu nálezů, nebylo možno soud konat. Sedlnického místodržitelství komornického úřadu tak v tomto momentě po praktické stránce ztrácelo smysl, neboť agenda nejvyššího

²⁵ Svě obavy a konzervativní postoj příslušníka moravské aristokracie pregnantně vylíčil právě Karel starší ze Žerotína: „... *ačkoli s velikou těžkostí k tomu mluvím, abychom se zase bez držení soudu rozjeli, věda, že to bez škody a ublížení mnohých a zvláště chudších nebude, avšak když zase na to ohlédám, že nám nenáleží od pořádků a obyčejí našich, příklady ztvrzených, ustupovati, soudím, že menší škoda jest, abychom některým osobám na čas, než-li vlasti naší na věčnost téměř ublížili; nebo spravedlnosti a pře lidské ačkoli odloženy budou, avšak k ztrátě nepřijdou, ale my pochybíme-li jednou v pořádcích našich, uvedeme soud v lehkost, způsobilem sobě při obyvatelích i cizích posměch, vystoupíme z svobod našich...*“ Tamtéž, s. 12.

²⁶ Ještě v lednu roku 1604 se v Hlučíně Bartoloměj Bruntálský z Vrbna na Markvartovicích účastnil, jako člen císařské komise, jednání opavských stavů o napjaté situaci v knížectví, kde hrozilo latentní nebezpečí revolty ze strany opavských protestantských měšťanů. Ke složení a působení stavovské komise v roce 1604 viz T e n o r a , J. – F o l t y n o v s k ý , J.: *Bl. Jan Sarkander*, s. 150–151.

komorníka byla přímo spojena se zemským soudem, například v podobě správy řádného vedení agendy zemských desk či obesílání půhonů před zemský soud.

Při zasedání zemském sněmu v září 1604 v Hlučíně, byla otázka neobsazení úřadu nejvyššího komorníka a sudího jedním z hlavních bodů jeho programu. Je pravděpodobné, že i o této záležitosti mohl mezitím jednat s císařem a zemskými úředníky Království českého Albrecht Sedlnický z Choltic při svém pobytu v Praze. Opavský zemský hejtman byl povolán k pražskému dvoru patrně z důvodu vzniklé krize v knížectví, která prozatím vyvrcholila vyhlášením říšského achtu nad městem Opavou 15. července 1604. Z důvodu neklidné situace ve městě došlo i ke zřídka vídanému jevu, když byly převezeny zemské desky a ostatní privilegia týkající se Opavského knížectví z Opavy do Bílovce.²⁷ Jak naznačují další události, Sedlnický se zřejmě pokoušel při této příležitosti vymoci si na císaři uvolnění z úřadu zemského hejtmána, což se mu nakonec, jak ještě dále uvidíme, nepodařilo.

Rudolf II. mezitím poměrně pružně zareagoval na vzniklou situaci a instrukcí z 2. listopadu 1604 nařizoval opavskému zemskému hejtmanovi, „[...] aby od ouředníkův a soudcův zemských téhož knížec[ství] na ty oba úřady, jakž za pořádek jest, hlasy vzal a ty nám sem do kanceláře naší české dvorské neprodleně odeslal [...]“.²⁸ Přestože k nařízení o sběru hlasů došlo poměrně rychle, rozběhl se tímto několik let trvající proces obsazení úřadů nejvyššího komorníka a sudího. K němu se nám dochoval pro prostředí Opavska jedinečný materiál, který nám umožňuje, kromě sledování samotné procesní problematiky, rekonstruovat rovněž složení zemského soudu Opavského knížectví a v komparaci s dalšími prameny například

²⁷ Ze zápisů ze sněmovního jednání zjišťujeme, že Sedlnický jmenoval po dobu své nepřítomnosti svým místodržícím Pertolda Tworkovského z Kravař. Rovněž se dozvídáme, že byly před smrtí nejvyššího komorníka Bartoloměje Bruntálského z Vrba mimo zvyklost převezeny zemské desky a privilegia z Opavy na zámek Karla Pražmy z Bílkova do Bílovce. „[...] Strany desk a svobod zemských, které na ten čas na zámku Bílovci jsou. Poněvadž nejvyššího pana komorníka, ani nejvyššího pana sudího nařízeného není a klíče od téhož sklepa, kde ty věci jsou, nebožtík pan Bartoloměj z Vrba se sebou měl. Z těch příčin jich milosti páni stavové až do příjezdu Jeho M[ilosti] pana hejtmána z Prahy a do další resoluci [...] toho pozůstávati ráčí etc. [...]“ ZA Opava, SSA, inv. č. 987, Protokoly zemského sněmu knížectví opavského z let 1597–1626, f. 42v. Srov. H o s á k , Ladislav: *Historický místopis země Moravskoslezské VII. Opavský kraj*. Praha 1937, s. 760. Dále F u k a l a , R.: *Reformace*, s. 105–106.

²⁸ NA, Morava, inv. č. 5221, f. 1r. Koncept listu císaře Rudolfa II. Albrechtovi Sedlnickému z Choltic a na Bartošovicích ve věci volby nového nejvyššího komorníka a nejvyššího sudího z 2. listopadu 1604. Poněkud zvláště zde působí formulace „od ouředníkův“, neboť v té době byl, jak si ještě ukážeme, pouze Albrecht Sedlnický z Choltic (jako zemský hejtman) jediným úředníkem, který participoval na „volbě“.

vysledovat jednotlivé personální změny, které v jeho uspořádání v průběhu několika let nastaly.²⁹

Obsazování zemských úřadů v Opavském knížectví v první dekádě 17. století probíhalo obdobně jako v Markrabství moravském v duchu starší tradice, která sahala na Opavsku do konce 40. let. 16. století.³⁰ Již od této doby byl například hejtman, jako nejvýznamnější představitel opavských stavů a zároveň panovníkův zástupce, vybírán tím způsobem, že králi byly hromadně odeslány hejtmanem (nebo místodržícím) hlasy (vóty), vypracované zvláště jednotlivými zemskými úředníky a zemskými soudci (přisedícími zemského soudu). Tyto „hlasovací lístky“ pak obsahovaly několik jmen (zpravidla 1–3) se jmény kandidátů. Panovníkovi byl poté předložen soupis (skrutinium) s přehledem, jak ten který urozenec hlasoval i s přesným počtem hlasů pro jednotlivé „votanty“. Ten pak na základě svého vlastního rozhodnutí vybral některého z navržených kandidátů.³¹ Král nebyl vázán řídit se výsledkem hlasování. Samotné posílání hlasů mělo spíše poradní charakter a mohlo na panovníka v určitých případech vytvářet jistý tlak na to, koho jmenovat, když zároveň vyjadřovalo formu „veřejného mínění“ šlechtické stavovské korporace o tom, kdo by měl být příštím zemským úředníkem.³² Tímto stručně nastíněným způsobem byly v první decénii 17. století na Opavsku rovněž obsazeny i úřady nejvyššího komorníka a sudího.

Dodejme, že takto ovšem nebyl vybírán a jmenován nejvyšší zemský písař knížectví. Ten byl v Opavském knížectví dosazován podobně jako nižší zemští úředníci na Moravě, totiž společným rozhodnutím stavů při zasedání soudu. Dokládá to například dochovaná relace z roku 1589, která nám popisuje jmenování nového opavského zemského písaře Jindřicha

²⁹ Z této paralelní „volby“ se nám v ojedinělém případě dochoval celý soubor jednotlivých dobrozdání i vypracovaná skrutinia. Viz NA, Morava, inv. č. 5053, f. 1r–33r a k opětovné volbě nejvyššího komorníka NA, Morava, inv. č. 5701, f. 1r–20v.

³⁰ Toto naše konstatování platí zatím hlavně pro obsazování úřadu zemského hejtmana. Srov. V ý t i s k , S.: *Příspěvek*, s. 42–43.

³¹ Srov. S t a r ý , Marek: *Jmenování moravského zemského hejtmana v roce 1578*. ČMM 127, 2008, s. 441–453.

³² Panovnická dynastie Habsburků se snažila v průběhu doby instrumentalizovat proces obsazování zemských úředníků v korunních zemích a potlačit, nebo alespoň zmenšit stavovský vliv na tuto proceduru. Srov. M a t ě a , P.: *Svět*, s. 334–335, zvl. pozn. č. 173. Zdeněk Vybíral pak soudí, že úspěšná panovnická personální politika v Čechách, kdy značné části nekatolické opozice byl odepřen přístup k zemským úřadům, přispěla k radikalizaci opozice a vzniku druhého stavovského odboje. V y b í r a l , Zdeněk: *Partnerství nebo poslušnost? „Zemská“ aristokracie mezi zemskou obcí a panovnickým dvorem na počátku konfesijního věku 1547–1619*. In: *Šlechta v habsburské monarchii a císařský dvůr (1526–1740)* (= Opera historica 10). Eds. V. Bůžek, P. Král. České Budějovice 2003, s. 242–243.

Hynala z Kornic, který následně zastával tento úřad až do roku 1610. Opavští stavové se v ní obraceli na císaře Rudolfa II. s žádostí o dodatečné potvrzení tohoto příslušníka rytířského stavu v jeho úřadu. Sami si totiž podle zvyklosti ze svých řad zvolili tohoto vladyku po smrti bývalého zemského písaře Jindřicha Kotulínského z Kotulína, avšak žádali od panovníka jeho oficiální potvrzení.³³ Skutečnost, že zemský písař nebyl na Opavsku vybírán na základě zaslanych dobrozdání panovníkovi, přímo kontrastovala se situací na Moravě, kde byl tento stavovský úředník vybírán standardním procesem jako ostatní nejvyšší zemští úředníci tak, jak jsme si popsali výše.³⁴ V následujícím výkladu se budeme i vzhledem k dlouhému funkčnímu období Jindřicha Hynala z Kornic soustředit převážně na úřady zemského hejtmana, komorníka a sudího.

Zemský hejtman Albrecht Sedlnický z Choltic obdržel prostřednictvím císařského posla výše zmíněné nařízení o výběru „vót“ 22. listopadu 1604 ve večerních hodinách.³⁵ Ještě ten samý den se rozhodl vykonat panovnicovou vůli a „[...] rukou svou vlastní píšíc [...]“ sestavil a následně odeslal jednotlivým zemským soudcům psaní, ve kterých je vyzýval, aby mu ještě ten samý den po doručení odeslali své hlasy nazpět.³⁶ Pokusme se nyní

33 [...] a tak jakž jest ten Kotulínský z tohoto světa časně smrti z šel, roku [etc.] 87 pomínulého, to všeckno jakž výš dotčeno V.C.M. v poniženosti v známost jsme uvedli. Nemajice V.C.M. na ponižené prosby naše až posavaď žádnej jistej odpovědi a znajice velkú potřebu toho býti, aby k tomu úřadu písařskému osoba dosazena byla a rejstra púhonná i jiná, kteréž při právě sou, aby jemu podle starobylej zvyklosti v moc uvedena byla a on aby k potřebě spravedlnosti lidskej výpisy dávati mohl. A kdež nejmilostivější císaři, zanjice k tomu úřadu písařskému hodnú osobu býti, urozeného vladyku Jiříka [Jindřicha] Hynala z Kornic [etc.] na tom jsme se my i spolu s obyvateli tohoto knížectví snesli, aby na ten úřad písařský přijat byl, tak podle starobylé zvyklosti jak se v to[m] knížectví od starodávna zachovávalo. Však sme toho bez milostivej vůle a vědomosti V.C.M., jakožto pána našeho nejmilostivějšího, do konce z končiti a vyříditi nechtěli. [...] “ ZA Opava, Zemské právo opavsko–krnovské Opava, inv. č. 4, sign. I–4, nefol. Úv–Br. List opavských stavů císaři Rudolfovi II. z 29. května 1589 ve věci obsazení úřadu zemského písaře.

34 Blíže K a m e n í č e k , F.: *Zemské sněmy I.*, s. 152 a tam zvláště pozn. č. 1. Dále například list moravského zemského hejtmana Jáchyma Haugvice z Biskupic císaři Rudolfovi II. z 10. května 1601 ve věci jmenování nejvyššího moravského sudího a písaře. „[...] Nejmilostivější císaři, takž, jakož jsem předešle V.C.M. hlasy od nejvyšších pánuov ouřednikuov a soudcuov zemských Markrabství tohoto na ouřady nejvyššího súdství a nejvyššího písařství ponižené odeslal. Kdež V.C.M. ve vsí poniženosti připomínaje, za to prosím. abyšte se V.C.M. milostivě resolučirovati a při tomto svatopakubským soudě je dosaditi poručiti ráci[...] .“ NA, Morava, inv. č. 4530, f. 1r.

35 NA, Morava, inv. č. 5229, f. 1r.

36 NA, Morava, inv. č. 5053, f. 28r. List Albrechta Sedlnického z Choltic na Bartošovi-

o malou rekonstrukci průběhu sběru a vyhotovování „vót“ jednotlivými urozdenci. Budeme tak moci alespoň částečně sledovat komunikační prostředí a jeho úroveň na raně novověkém předbělohorském Opavsku.³⁷

První, kdo reagoval na Sedlnického výzvu byl ve středu 1. prosince Jan Bohuš ze Zvole a Goldštejna, který navrhl králi pouze jedno jméno ke každému úřadu.³⁸ Jazykové formule použité u příslušníka panského stavu Opavského knížectví Jana Bohuše ze Zvole a Goldštejna se v menších obměnách vyskytují ve všech dalších případech. Proto se zaměříme pouze na rozdílné části v jednotlivých listech. Ve čtvrtek 2. prosince odeslal své hlasy Pertold Tvorkovský z Kravař na Raduni a také on napsal na hlasovací lístek u obou úřadů pouze po jednom jménu.³⁹ 4. prosince Salomon Moš z Bittendorfu „nabídl“ císaři celkem 6 jmen.⁴⁰ Ve čtvrtek 9. prosince zaslal své hlasy Václav starší Bruntálský z Vrbna.⁴¹ Václav Bítovský z Bítova v pátek 10. prosince odeslal jména tří kandidátů ke každému postu, když na komornictví navrhl osoby panského stavu a na sudího osoby ze stavu rytířského.⁴² Bartoloměj Ludvík Rejzvic z Kadeřína se naproti tomu omezil

cích císaři Rudolfovi II. z 29. ledna 1604. K tomu např. srov. zápis sněmovního jednání konaného v Bílovci 3. května 1604 ukazující analogický případ při doručování nařízení o uvolnění průjezdových cest v Opavském knížectví pro zemskou hotovost ze Slezska. Viz ZA Opava, SSA, inv. č. 987, Protokoly zemského sněmu knížectví opavského z let 1597–1626, f. 41r.

- 37 Srov. např. ke komunikační praxi a formám komunikačních technik v prostředí aristokratické společnosti v českých zemích v předbělohorském období V y b í r a l , Zdeněk: *Politická komunikace aristokratické společnosti českých zemí na počátku novověku*. České Budějovice 2005, s.208–289.
- 38 Jeho list nám poslouží jako vzorový příklad stylistické formulace dokumentu tohoto typu. „[...] jakož jste nám soudcím zemským milostivě poručiti ráčili, abychom V.C.M. hlasy na ouřady nejvyššího komornictví a soudctví v Knížectví opavském vodeslali, kdež podle takového milostivého poručení V.C.M. a starobylého pořádku tak činím a podle dobrého svědomí svého na urozené pány, pány na ouřad komornický pana Jana Kryštofa Pruskovského a na ouřad soudctví pana Jana staršího Bruntálského z Vrbna dávám a odsílám [...]“ NA, Morava, inv. č. 5053, f. 9r.
- 39 „[...] na ouřad nejvyššího komornictví na pana Jana Kryštofa Pruskovského z Pruskova a na Hradci a nejvyššího sudího na pana Václava staršího Bruntálského z Vrbna na Šilheřovicích [...]“ Tamtéž, f. 2r.
- 40 Salomon Moš navrhl na úřad komorníka Pertolda Tvorkovského, Zikmunda Sedlnického z Choltic a Hynka staršího Bruntálského z Vrbna. Jako sudího pak Jana Mošovského z Moravčina, Bartoloměje Ludvíka Rejzvice z Kadeřína a Adama Oderského z Lidětova. Tamtéž, f. 17r. K němu zevrubně alespoň P i l n á č e k , Josef: *Rody starého Slezska III*. Brno 1991, s. 800–802.
- 41 Václavovi Bruntálskému se zdál být nejvhodnějším adeptem na komornictví Jan Kryštof Pruskovský a na sudího Pertold Tvorkovský z Kravař.
- 42 Václav Bítovský jako zástupce rytířského stavu si mohl být vědom, že v teoretické ro-

pouze na jednoho kandidáta ke každému zemskému úřadu.⁴³ Ve stejný den, tedy 17. prosince 1604 odeslali své hlasy Jan Mošovský z Moravčina a Zikmund Sedlnický z Choltic na Heralticích. Ten tak učinil prostřednictvím dvou zvláštních listů, vždy jednoho pro každý úřad.⁴⁴ Hynek Bruntálský z Vrbna na Štěplovci zaslal své „dobrozdání“ 18. 12. a Bartoloměj Ron z Rotvic o den později.⁴⁵ 21. prosince odeslal své hlasy Adam Oderský z Liděřova a 26. 12. Jindřich Vanecký z Jemničky.⁴⁶ Bez datace je pak „vótum“ Mikuláše Bartoloměje Pražmy z Bílkova.⁴⁷ Naposledy vyhotovil svá

vině stále platilo ustanovení z roku 1522 o rozdělení zemských úřadů mezi pány a rytíře. „[...] Osoby kteří se podle dobrého zdání mého k spravování ouřadu nejvyššího komornictví Knížectví opavského hodí z stavu panského. Pan Jan Kryštof Pruskovský, svobodný pán z Pruskova a na Pruskově, Bílej, Semicích, Hradci a Bzenci [etc]. V. C. M. rada a komorník. Pan Zikmund Sedlnický z Choltic a na Heralticích a Novej Cerekvi. Pan Hynek Starší Bruntálský z Vrbna a na Štěplovci a Moravici. Osoby [...] ouřadu nejvyššího sudího[...] z stavu rytířského. Pan Jan Mošovský z Moravčina a na Benešově, Ztrazisku a Životicích, V. C. M. rada a podkomoří Markrabství moravského. Pan Salomon Moš z Bittendorfu a na Slavkově. Pan Adam Oderský z Liděřova a na Víkštejně a Oldřišově [...]“. Tamtéž, f. 14r. K osobě Václava Bítovského a jeho začlenění do struktury opavské šlechtické společnosti podrobně LIŠKA, D.: *Václav Bítovský*, s. 83–99.

- 43 Bartoloměj Ludvík Rejzvic zase „nabídl“ 15. prosince panovníkovi jména Jana Mošovského z Moravčina respektive Adama Oderského z Liděřova. NA, Morava, inv. č. 5053, f. 7r a 19r.
- 44 Bez mimořádné formulace Jan Mošovský navrhl Rudolfovi II. Hynka z Vrbna na Štěplovci a Moravici a Adama Oderského co by komorníky a Salomona Moše a Bartoloměje Ludvíka z Rejzvic jako sudí. Tamtéž f. 16r. Zikmund Sedlnický dává možnost širšího výběru – komorníkem se měl podle něho stát někdo z trojice: Jan starší Bruntálský z Vrbna, Pertold Tvorkovský z Kravař, Jan Kryštof Prusinovský. Stejný počet i na úřad sudího – zde stojí za zmínku že první dvě navrhované osoby jsou stejné jako u komornického úřadu; trojici ještě doplňoval Bartoloměj Ludvík Rejzvic z Kadeřína. Tamtéž, f. 11r a 12r.
- 45 Člen rodu Bruntálských „volil“ Jana Kryštofa Prusinovského z Pruskova a Pertolda Tvorkovského na místo komorníka. Jako sudího pak Bartoloměje Rona z Rotvic a Adama Oderského z Liděřova. Tamtéž, f. 4r. Jen jednu osobu na každý úřad navrhoval Bartoloměj Ron z Rotvic, totiž Hynka Bruntálského z Vrbna a na Štěplovci a Moravici a Kunráda Rotemberka z Ketře na Drslavi a Rakové. Tamtéž, f. 21r.
- 46 Adam Oderský vyhotovil zvláštní listy pro oba zmíněné zemské úřady, když za nejvhodnější kandidáty považoval Jana staršího Bruntálského z Vrbna a Jana Mošovského z Moravčina respektive Jana Kryštofa Pruskovského a Bartoloměje Ludvíka z Rejzvic. Tamtéž, f. 22r a 24r. Jindřich Vanecký z Jemničky „umožňoval“ panovníkovi volbu komorníka mezi Hynkem Bruntálským, Pertoldem z Kravař a Kunrádem Rotemberkem. K druhému úřadu pak mezi Zikmundem Sedlnickým, Janem Pruskovským a Bartolomějem Ludvíkem z Rejzvic. Tamtéž, f. 26r.
- 47 Na „dobrozdání“ Mikuláše Bartoloměje Pražmy z Bílkova je k povšimnutí ta skutečnost, že na úřad komorníka nominoval pouze jednu osobu – Hynka Bruntálské z Vrb-

dobrozdání zemský hejtman Albrecht Sedlnický z Choltic. Ten měl zřejmě čas napsat možné kandidáty až jako poslední při odesílání vybraných hlasů císaři do české dvorské kanceláře. Právě v listu opavského nejvyššího zemského úředníka nacházíme například zdůvodnění, proč navrhuje na komornický úřad Jana Bruntálského z Vrbna, který „[...] *ačkoli soudcím zemským tohoto knížectví není, však sedajíce od mnoho let na súdě Mark[rabství] mora[vské]ho, pořádkuov dobře povědom* [...]“.⁴⁸ Sedlnickému se tedy jako důležité kritérium při výběru možných kandidátů jevila znalost fungování zemského práva a nic na tom neměnil fakt, že Jan Bruntálský z Vrbna byl v minulosti přísedícím u moravského a nikoliv opavského zemského soudu. Tato skutečnost ho v očích hejtmána nikterak nehendikepovala, což dokumentuje velice úzkou provázanost opavského zemského práva se zemským právem moravským v předbělohorském období.

Zemský hejtman vyhotovil své dobrozdání nejpozději ve středu 29. prosince 1604. Právě s touto datací se nám totiž dochovaly dva Sedlnického listy, kde oznamuje císaři Rudolfovi II., respektive nejvyššímu kancléři Království českého Zdeňkovi Vojtěchovi Popelovi z Lobkovic, že mu byly podle obyčeje doručeny příslušné hlasy na oba úřady, a že je odesílá do české dvorské kanceláře. Zároveň prosí Lobkovice, aby císaři co nejdříve předložil tuto záležitost k projednání a mohlo tak dojít k výběru a následnému obsazení obou úřadů v co nejkratší době.⁴⁹ Zdá se, že opavský zemský hejtman nakonec odeslal na Pražský hrad „vóty“ až po příchodu Nového roku, neboť se z přípisu datovaného 6. ledna 1605 dovidáme, že „[...] *pan Jan Kryštof z Pruskova, pan Kundrát Rotmberk, pan Adam Konstantin Cetrys, pan Václav Šamařovský. Ti páni posavad' za jakou příčinou nevím, hlasů svejch neodeslali. A tak mi se již dýle s odesláním takových hlasů prodlívati nevidělo* [...]“⁵⁰ Po odeslání takto shromážděného souboru „vót“ byla ná-

na; na úřad sudího nechával císaři možnost výběru mezi Bartolomějem Ludvíkem z Rejzvic a Salomonem Mošem z Bittendorfu. Tamtéž, f. 27r.

48 Sedlnický dále navrhoval jako komorníka Hynka Bruntálského z Vrbna a Jana Kryštofa Pruskovského. Jako sudího pak některého urozence z trojice Pertold Tvorkovský z Kravař, Zikmund Sedlnický z Choltic a Václava Bruntálského z Vrbna. Tamtéž, f. 5r.

49 NA, Morava, inv. č. 5241, f. 1r. List Albrechta Sedlnického z Choltic nejvyššímu kancléři Království českého Zdeňkovi Vojtěchovi Popelovi z Lobkovic z 29. prosince 1604. Naposledy k profilu osobnosti Zdeňka Vojtěcha z Lobkovic M a r e k , Pavel: *Svědectví o ztrátě starého světa : manželská korespondence Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic a Polyxeny Lobkovické z Pernštejna*. České Budějovice 2005, kde shrnuje příslušnou starší i novější produkce. K činnosti české kanceláře S t l o u k a l , Karel: *Česká dvorská kancelář 1599–1608*. Praha 1931.

50 Přípis k listu Albrechta Sedlnického z Choltic císaři Rudolfovi II. z 29. prosince 1604 s datací 6. ledna 1605. Tamtéž, f. 33r. Hejtmanův posel například nemusel zmíněné

sledně v české dvorské kanceláři pro potřeby císaře Rudolfa II. vyhotovena skrutinia, kde byly přehledně shrnuty hlasy všech volitelů.⁵¹

Podíváme-li se nyní sumárně na výše popsané „hlasování“ zjišťujeme, že dohromady odeslalo své hlasy 14 urozenců, další čtyři hlasy nedoručili. Jejich sběr trval přibližně jeden měsíc.⁵² Celkově se „volby“ zemského komorníka a nejvyššího sudího mělo zúčastnit 7 pánů a 11 urozenců nižšího šlechtického stavu (fakticky se ovšem jednalo o 6 pánů a 8 nižších šlechticů). Jistě stojí za pozornost, že na „hlasování“ neparticipoval zemský písař Jindřich Hynal z Kornic.⁵³ Mezi jednotlivými osmi, respektive deseti navrhovanými kandidáty se objevují vyjma případu Jana staršího Bruntálského z Vrbna, právě jen jména volitelů – zemských soudců Opavského knížectví. Počet proponovaných osob byl proměnlivý v rozmezí jedna až tři, přičemž žádný z volitelů nehlasoval sám pro sebe. Objevil se pouze jediný případ, kdy by některý z volitelů navrhl ve svém „dobrozdání“ jednu a tu samou osobu na oba úřady současně.⁵⁴ Na úřad nejvyššího komorníka obdrželi nejvíce hlasů páni Jan Kryštof z Pruskova (7) a Hynek starší Bruntálský z Vrbna na Štěplovci a Moravici (7). Stojí za pozornost, že Jan Kryštof z Pruskova se těšil neobyčejné důvěře příslušníků panského stavu a naopak z rytířského stavu obdržel pouze jeden jediný hlas. Naproti tomu Hynek starší Bruntálský z Vrbna získal podporu napříč stavovským spektrem. „Hlasování“ pro úřad nejvyššího sudího dopadlo poměrně vyrovnaně, když se největší počet „vót“ (6) objevilo se jménem rytíře Bartoloměje Ludvíka Rejzvice z Kadeřína. Sbor zemských soudců tak byl na základě výše uvedeného na konci roku 1604 obsazen šesti šlechtici panského stavu a jedenácti stavu rytířského. Albrecht Sedlnický z Choltic, který doplňuje námi uvedený počet sedmi pánů participujících na „volbě“ hlasoval z pozice nejvyššího zemského úředníka.

urozence zastihnout na svých sídlech. Srov. S t l o u k a l , K.: *Akta*, s. 398–399, pozn. 9.

51 Viz skrutinium k volbě nejvyššího komorníka a sudího. NA, Morava, inv. č. 5053, f. 30v–34r

52 Relativně dlouhá doba odrážela dobové komunikační možnosti raně novověké společnosti na Opavsku. V úvahu rovněž musíme vzít převládající zimní počasí, které jistě ztěžovalo mobilitu hejtmanského posla po cestách vedoucí na jednotlivé šlechtická sídla. Pro srovnání Karlem Stloukalem popisovaný výběr hlasů na úřad moravské zemské hejtmána na počátku roku 1607 trval na nepoměrně větším území Moravy asi dva měsíce. Viz S t l o u k a l , K.: *Akta*, s. 398–400.

53 Je příznačné, že ani Bartoloměj Paprocký jej neuvádí ve svém výčtu zemských úředníků a přísedících u opavského zemského soudu v roce 1593. Srov. P a p r o c k ý z H l o h o l , B.: *Zrcadlo*, f. 342r–437v.

54 Srov. pozn. č. 44.

Výběr hlasů pro obsazení úřadů nejvyššího komorníka a sudího Opavského knížectví proběhl na sklonku roku 1604 dobově standardním způsobem.⁵⁵ Císař měl možnost vybrat si mezi několika kandidáty a nic tedy nemělo bránit v urychleném výběru vhodných urozců. Přesto než došlo k opětovnému obsazení obou úřadů, proběhlo nejdříve ke změně na pozici zemského hejtmána.

II.

V době, kdy v prvních dnech ledna roku 1605 pouštěl posel vyslaný k pražskému dvoru s „hlasovacími“ lístky území Opavska, jiný posel, tentokrát vyslaný z opačné strany přijížděl do Opavského knížectví s instrukcemi pro císařského radu Jana Bruntálského z Vrbna a rovněž i Albrechta Sedlnického z Choltic.⁵⁶ Zemský hejtman se v nich dočkal příslibení svého propuštění z úřadu, když Rudolf II. vyslyšel jeho „[...] *poníženou prosbu* [...]“.⁵⁷ Zároveň mu ale císař přikazoval, aby nadále vykonával správu hejtmanství dokud nevybere a nejmenuje nového zemského hejtmána.⁵⁸ Pro Sedlnického se tak fakticky situace vůbec nezměnila a nadále prováděl veškerou činnost spojenou z hejtmanskou agendou tak, jak tomu bylo doposud. Albrecht Sedlnický proto dále vyvíjel maximální úsilí, aby byl svého úřadu zbaven úplně. Důvody, proč tak vehementně činil, můžeme hledat především v jeho špatném zdravotním stavu, na který si dlouhodobě stěžoval.⁵⁹

⁵⁵ Srov. např. se studií Marka Starého. Viz. pozn. 31.

⁵⁶ Srov. V y b í r a l , Z.: *Politická komunikace*, s. 219–245.

⁵⁷ NA, Morava, inv. č. 5069, f. 1r. List Rudolfa II. Janovi Bruntálskému z Vrbna ve věci propuštění Albrechta Sedlnického z Choltic z úřadu zemského hejtmána z 23. prosince 1604. V tomto listě ještě Rudolf II. mimo jiné nabádá prostřednictvím pána z Vrbna Albrechta Sedlnického, aby „[...] *nám hlasy k ouřadu komornickému a sudskému knížectví opavského vedle předešlého poručení našeho jemu o to učiněného neprodleně odeslal* [...]“.

⁵⁸ Tamtéž, f. 5r. List Rudolfa II. Albrechtovi Sedlnickému z Choltic ve věci propuštění z úřadu zemského hejtmána z 21. prosince 1604. „ *A tebe z téhož ouřadu hejtmanského milostivě propoušteti, jaké práci tvou kterouž jsi v tomž ouřadu hejtmanském posavad vedl, tobě vši milostí naší císařskou vynahražovati chtíti ráčíme tak, jakž také dále tobě od urozeného Jana Bruntálského z Vrbna [etc.] v[ěrného] n[áše]ho m[ilého], jemuž jsme o tom poručiti ráčili, oznámeno bude. A však proto chceme, aby zatím dotud, dokud bychom týž ouřad hejtmanský jinou osobou dosaditi neráčili, jej spravoval a podle předešlé pilnosti tvé náležitě opatroval*[...]“ Josef Zukal tento list datuje k 20. prosinci. Srov. Z u k a l , J.: *Rozepře*, s. 42.

⁵⁹ Tak např. 22. února 1602 se v listu Rudolfovi II. Sedlnický svěčuje, že „[...] *již vejšeji*

Opavský zemský hejtman se snažil pro splnění svého cíle využít kone-
xe u pražského dvora a také v řadách nejvyšších zemských úředníků krá-
lovství. Se svou záležitostí se obrátil přímo na nejvlivnějšího z nich a tím
nebyl nikdo jiný, než nejvyšší kancléř Království českého Zdeněk Vojtěch
Popel z Lobkovic. Sedlnický jej v dochované korespondenci výhradně
oslovuje „*páne votče*“. Přestože byl Albrecht Sedlnický z Choltic o několik
let starší, toto sousloví nám jasně dokumentuje vztah, který panoval mezi
oběma urozenci. Lobkovic zde vystupuje jako Sedlnického patron, který
se měl u císaře Rudolfa II. přimluvit v jeho prospěch.⁶⁰ Opavskému zem-
skému hejtmanovi se naskytla možnost vyřešit svůj palčivý problém již
v únoru roku 1605. Sedlnický byl po několikáté předvolán před komorní
soud na Pražský hrad, kde se měl projednávat spor mezi ním a opavským
vladykou Adamem Oderským z Liděřova.⁶¹ Albrecht Sedlnický tak využil
příležitost a v polovině února 1605 se osobně setkal s nejvyšším kanclé-
řem Království českého Lobkovicem.⁶² V Praze jednal s hlavním předsta-
vitelem protireformačního katolicismu v Čechách o několika záležitostech.
Pro nás jsou nejzajímavější zejména ty, které se týkaly zemských úřadů
v Opavském knížectví. Sedlnický na prvním místě prosil Zdeňka Vojtěcha
z Lobkovic, aby se u císaře Rudolfa II. co nejdříve projednalo jeho propu-
štění z hejtmanského úřadu. To mělo proběhnout prostřednictvím vyslaných
komisařů a zároveň Sedlnický zdůrazňoval, že má panovník podle obyčeje

půl druhej neděle na zdraví svém se nevelmi dobře mám[...] “ a žádá ho o odložení
projednávání sporu mezi ním a opavským vladykou Adamem Oderským z Liděřova
u komorního soudu v Praze. NA, Morava, inv. č. 4193, f. 15r. O tři roky později 23.
ledna 1605 při pokračování stejného sporu se dovídáme, že Sedlnický dlouhodoběji
stonal, když znovu píše císaři Rudolfovi II., že „[...] *ještě až posavaď od tej těžkej,
čtvrtého dne zimnicí velice zemden [jsem] a výšeji 12 neděli z pokoje a lůžka svého
nevycházím [...]* “. Tamtéž, f. 33r.

- 60 K vymezení klientelismu jako moderní konstrukce vztahové struktury raně novověké
šlechtické společnosti a k pojmům patron–klient např. M a t ě a , P.: *Svět*, s. 657–
678. Srov. B ů ž e k , Václav: „*Páni a přátelé*“ v *myšlení a každodenním životě
české a moravské šlechty na prahu novověku*. ČČH 100, 2002, s. 244–245.
- 61 Rozeprě mezi zemským hejtmanem a Adamem Oderským z Liděřova se pravidelně
projednávala před komorním soudem v Praze od roku 1599. K tomu např. srov. *Deník
rudolfínského dvořana. Adam mladší z Valdštejna 1602–1633*. Eds. M. Koldínská,
P. Maťa. Praha 1997, s. 43. Autoři zde ovšem nesprávně identifikují zúčastněné sporu
a na místo Adama Oderského uvádějí jméno Vilém Oderský.
- 62 Pro dobu své nepřítomnosti ustanovil Sedlnický místodržícím hejtmanství Zigmunda
Sedlnického z Choltic na Heralticích a Nové Cerekvi. Viz ZA Opava, SSA, inv. č.
817, Kniha roků knížectví opavského 1595–1606 (1610), f. 107r–v.

vybrat hlasy od přisedících zemského soudu se jmény případných kandidátů a teprve poté vybrat nového zemského hejtmána.⁶³

Albrecht Sedlnický rovněž nejvyššímu kancléři připomenul, že mu již odeslal do české dvorské kanceláře „vóta“ pro dosazení nejvyššího komorníka a sudího, a žádal jej, aby i tato záležitost byla urychleně vyřízena.⁶⁴ Opavský zemský hejtmán jistě doufal, že osobní kontakt s vlivnou osobou nejvyššího kancléře, který měl k Rudolfovi II. stálý přístup, mu v jeho záležitosti pomůže. Sedlnický spoléhal na Lobkovicovo výjimečné postavení u dvora a dlouhodobou přízeň, kterou mu Rudolf II. poskytoval, a o které prohlásil námi již zmíněný moravský velmož Karel starší ze Žerotína, že „nad ni, není nic nestálejšího“.⁶⁵ Ostatně s českým kancléřem měl opavský šlechtic i jedno velice významné pojítko, které v době vytváření konfesijně vyhraněných a postupně radikalizujících se mocenských uskupení, hrálo velice významnou roli. Touto spojnicí byla katolická víra. Albrecht Sedlnický z Choltic ovšem nebyl náboženský fanatik typu Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic. Avšak podobně jako jeho předchůdci v úřadu opavského zemského hejtmána přijímající pod jednou, kterými byli Ondřej Bzenec z Markvartovic a Jan Bruntálský z Vrbna na Hlučíně, neváhal vložit energii pro věc obnovy pozic katolictví na Opavsku, které zde byly značně oslabeny zejména v důsledku odporu opavských měšťanů vůči protireformačním snahám v předcházejících letech. Sedlnický se tak na počátku roku 1605 například snažil zabránit vyslání synů někdejšího zemského hejtmána Jana Bruntálského z Vrbna, Fridricha, Václava a Jindřicha na luteránskou školu do slezské metropole Vratislavi, kam je chtěla poslat jejich matka a ustanovená poručnice Maruše Tvorkovská z Kravař. Albrecht Sedlnický z Choltic je naopak chtěl neprodleně vyslat do jezuitské školy v Olomouci, aby „[...] od náboženství katolického odtrhnutí nebyli [...]“, k čemuž žádal nařízení

63 „Předně poněvadž mne J.M.C. k poníženým prosbám mým z ouřadu hejtmanského milostivě propustiti ráčil, aby J.M.C. již do konce tenž ouřad se mně sníti a jiného hejtmána podle milostivé vůle své, poněvadž já již tak za časté od pána Boha nedostatkem zdraví navštíven [j]sem, dosaditi ráčil a když od páni komisařův J.M.C. k propuštění mne z tohoto ouřadu před pány stavy a dosazení jiného hejtmána, podle pořádku, nařízených propuštěn budu. A poněvadž se vždycky ten chvalitebný pořádek a způsob zachovával, že jak na jiné menší ouřady, obzvláště pak na hejtmanský se hlasy od pánův ouředníkův, soudcův zemských a předních vosob z pánův obyvatelí brali, když mi koli poručení od J.M.C. přijde, chci se v tom tak poddaně a poslušně zachovati [...]“ NA, Morava, inv. č. 4193, f. 36r–v. Memorál Albrechta Sedlnického z Choltic Zdeňkovi Vojtěchovi Popelovi z Lobkovic z 16. února 1605.

64 „[...] prosím, račte tolikéž tu věc, aby dosazení což nejspíš možné byli, fedrovati [...]“ Tamtéž, f. 36v.

65 Karel starší ze Žerotína. *Z korespondence*. Ed. N. Rejchrtová. Praha 1982, s. 150.

císaře Rudolfa II., které měl zprostředkovat právě nejvyšší kancléř Lobkovic.⁶⁶

Ve světle císařského listu z 1. března roku 1605, ve kterém Rudolf II. nařizoval opavskému zemskému hejtmanovi, aby vybral od přisedících zemského soudu hlasy k výběru nového nejvyššího úředníka, se z počátku jeví Sedlnického snaha o konečné propuštění z úřadu jako úspěšná.⁶⁷ Tento obraz se však rychle změní, když vidíme, jak zklamaný Albrecht Sedlnický z Choltic psal 29. října (tedy o 7 měsíců později!) znovu Zdeňkovi Vojtěchovi Popelovi z Lobkovic, že „[...] již dýleji těchž ouřadů na sobě zdržovati nijakž možné není [...]“ a znovu ho snažně prosil, aby se v jeho věci přimluvil u císaře Rudolfa II.⁶⁸ Sedlnický tak zůstal ve funkci zemského hejtmana (a formálně i místodržícího komornictví) po celý rok 1605 a nadále se aktivně podílel na správě Opavského knížectví. Vnímal svou roli v úřadu zřejmě jako kontinuální pokračování řádného hejtmanství, které přes veškeré své sebezapření dál vykonával.⁶⁹ Panovník mu totiž svým prozatímním „rozhodnutím“ nedával příliš na výběr. Zemský hejtman nepochybně po obdržení nařízení o výběru „vót“ pro výběr svého nástupce, neváhal, a obdobně jako jsme již měli možnost vidět u úřadů nejvyššího komorníka a sudího, vybral hlasy od jednotlivých přisedících opavského zemského soudu a zaslal je do české kanceláře.

V roce 1605 nedošlo k obsazení žádného z námi zmíněných zemských úřadů. V „režimu“ provizoria zůstával úřad zemského hejtmana, nejvyšší komorník ani sudí nebyli zatím vybráni. Na neutěšenou situaci, která zcela

⁶⁶ „[...] A poněvadž paní máteř těch sirotkův, kterouž voni sobě konečně za opatrovníci vezmou, náboženství katolického není a jak [j]sem zpraven, ty syny své na učení do Vratislavě dáti chce, a nebožtík pan votec jejich v poručenství svém toho doložil, že tomu chce, aby synové jeho do jiných škol než katolických dávání a k žádnéj jinej víře vedení nebyli, a tak s těžkostí se jaká paměť vyhledá, aby který pán z Vrbna z domu Hlučinského jiného náboženství než katolického byl[...]“ Tamtéž, f. 36v. Sedlnického snaha byla nakonec úspěšná a kupříkladu Václav mladší z Vrbna jako rozhodný katolík působil během třicetileté války v císařské armádě. Viz S t i b o r, Jiří: *Bruntálští z Vrbna*. In: BSSM. Sešit 10. Ostrava 1998, s. 42–43.

⁶⁷ NA, Morava, inv. č. 5284, f. 1r.

⁶⁸ NA, Morava, inv. č. 4193, f. 50v–51r. Albrecht Sedlnický z Choltic Zdeňkovi Vojtěchovi z Lobkovic 29. října 1605.

⁶⁹ Srov. účast zemského hejtmana Albrechta Sedlnického z Choltic na zasedání zemského sněmu 7. června a 14. července 1605 v Hlučíně. Ze zápisů ze sněmovních jednání konaných v tomto roce v Hlučíně a Bílovci vyplývá, že také ostatní účastníci této vrcholné stavovské instituce na raně novověkém Opavsku považovali nadále Sedlnického za řádného hejtmana. Viz ZA Opava, SSA, inv. č. 987, Protokoly zemského sněmu knížectví opavského z let 1597–1626, f. 44r–46r. Dále srov. např. Sedlnického titulaturu v již zmíněném listu nejvyššímu kancléři Lobkovicovi z konce října 1605.

paralyzovala zemský soud a způsobovala nejednomu šlechtici značné problémy, ať už v nemožnosti projednávání sirotčích záležitostí či provádění majetkoprávních transakcí s deskovým majetkem, se rozhodli opavští stavové reagovat vysláním pověřených posílů k císařskému dvoru. Na zemském sjezdu konaném v Bílovci 14. listopadu 1605 byli zvoleni jako vyslanci ke dvoru Zikmund Sedlnický z Choltic a Jan Mošovský z Moravčina, kteří měli s císařem Rudolfem II. jednat o obsazení všech tří zemských úřadů. V Praze jim měl pomoci Mošovského bratr Šťastný, který trvale působil na dvoře Rudolfa II. a společně s dalšími bratry Jiříkem a Petrem byli držiteli statku (Dolní) Benešov v Opavském knížectví.⁷⁰ Vyslání urozcenci měli u císaře na konci roku 1605 tlumočit naléhavou žádost opavských stavů, aby byly již konečně a co nejrychleji vybráni noví zemští úředníci. Panovníkovi podle jejich mínění neměly ve výběru bránit žádné objektivní překážky, neboť hlasy k jednotlivým úřadům, a sice i k hejtmanskému!, byly již odeslány.⁷¹

Z dochovaného císařského konceptu ze 4. února 1606 adresovaného opavským stavům se dovídáme, že Rudolf II. propouští z úřadu Albrechta Sedlnického z Choltic, a že vybral nového zemského hejtmana. Jeho jméno nám však zůstává v konceptu utajeno, podobně, jako přesná doba, kdy měl být prostřednictvím císařských komisařů Jana Bruntálského z Vrbna a Jana Kryštofa Pruskovského z Pruskova v zemi vyhlášen.⁷² Je tedy zřejmé, že Rudolf II. již v této době měl vybraného Sedlnického nástupce. Že to však císař nemyslel zatím se jmenováním nového nejvyššího úředníka zcela vážně, je jasné při detailnějším pohledu na dochované prameny. Zjistíme totiž, že ještě 3. května 1606 se Sedlnický jako opavský zemský hejtman a místodržící komornictví účastní zemského sjezdu v Bílovci.⁷³ V této době se však již chýlila kariéra a také životní pout' Albrechta Sedlnického z Choltic ke svému konci. Uprostřed léta 1606, přesněji 2. srpna, se zřejmě naposledy obrátil na císaře se znovu se opakující prosbou, kterou jsme

⁷⁰ Tamtéž, f. 49v–50r. Srov. H o s á k, L.: *Historický místopis VII.*, s. 810–811.

⁷¹ „[...] a majíce od soudcův zemských téhož knížectví vedle obyčeje hlasy k ouřadům hejtmanskému, komornickému a súdskému odeslané [...] k tomu se milostivě nakloniti a nahlednouce v týž hlasy, ouřady v krátkém čase a neprodleně obnoviti a hodnými osobami, dosaditiit chtítí ráčíte. [...] “. NA, Morava, inv. č. 5379, f. 1r–v. Koncept listu opavských stavů císaři Rudolfovi II. ve věci obsazení zemských úřadů z 17. prosince 1605.

⁷² NA, Morava, inv. č. 5069, f. 6r–v.

⁷³ ZA Opava, SSA, inv. č. 987, Protokoly zemského sněmu knížectví opavského z let 1597–1626, f. 53r–v.

měli možnost vidět již několikrát, tedy aby dosadil nové zemské úředníky a zprostil jej jeho úřadu.⁷⁴

III.

Z pramenů není zcela zřejmé, zda-li se zemský hejtman Albrecht Sedlnický z Choltic dočkal jmenování nového nejvyššího úředníka na Opavsku ještě za svého života. Je jasné, že Sedlnický zemřel *ante quem* 26. října 1606. Z tohoto data se nám totiž dochovala žádost moravského aristokrata Karla staršího ze Žerotína, adresovaná Hynkovi staršímu Bruntálskému, ve kterém přední velmož na Moravě prosí pána z Vrbna, aby mu sdělil, kdy se bude konat příští zemský soud v Opavském knížectví. Zároveň se Žerotín zajímal, zda-li již byl jmenován nový hejtman nebo alespoň místodržící hejtmanství, když „*ted' nehrubě dávno p. Sedlnický život svůj dokonal*“.⁷⁵ K Žerotínovi se informace o smrti Albrechta Sedlnického dostala nepochybně s určitým zpožděním. Skutečnost, že v knížectví dal ohlásit Pertold Tvorkovský císařské nařízení ze 14. října 1606, v němž Rudolf II. oznamoval opavským stavům jmenování nového zemského hejtmana, nahrává variantě, že v té době již byl Sedlnický mrtev a tuto záležitost musel převzít pán z Kravař.⁷⁶ Právě on se v době nepřítomnosti hejtmana pravidelně stával v minulých letech místodržícím a mohl být uvažován za horkého kandidáta na uvolněný nejvyšší zemský úřad.⁷⁷ Tvorkovský si však na svou chvíli musel počkat, neboť nástupcem Albrechta Sedlnického z Choltic se stal poněkud překvapivě komtur maltézskeho řádu v Kladsku a Fürstenfeldu, císařský rada a příslušník opavského rytířského stavu Šťastný Mošovský z Moravčína.⁷⁸ Mošovský zastával v letech 1599 – 1606 funkci hejtmana

⁷⁴ Z jeho listu vyplývá, že tak učinil od začátku roku 1606 již nejméně potřetí. Srov. NA, Morava, inv. č. 5455, f. 1r.

⁷⁵ *Spisy Karla staršího ze Žerotína. Listové psaní jazykem českým III.* Ed. V. Brandl. Praha 1872, s. 21.

⁷⁶ NA, Morava, inv. č. 5463, f. 1r–2v. List Pertolda Tvorkovského z Kravař na Raduni Rudolfovi II. ve věci ohlášení nového zemského hejtmana v Opavském knížectví z 14. října 1606.

⁷⁷ Srov. např. pozn. 27.

⁷⁸ Viz G e b a u e r , Josef: *K české reformaci na Opavsku*. ČSIZM – série B, vědy historické 38, 1989, s. 234. K osobě Šťastného Mošovského z Moravčína se pokusil na základě „*dlohodobých příprav a výzkumu*“ sestavit krátký biogram F u k a l a , Radek: *Felix Moš z Moravčína – kladský johanitský komtur a opavský rytíř*. Kladský sborník 5, 2003, s. 244–248. Zdá se ovšem, že Fukalovy přípravy nebyly dostatečně dlouhé, neboť autor by jinak nemohl tvrdit, že Šťastný Mošovský z Moravčína „*s panovníkovou protekcí se v roce 1602 domohl úřadu opavského zemského*

Pražského hradu, jehož povinností byl dohled nad osobní bezpečností panovníka, když v úřadě nahradil Humprechta Černína z Chudenic. Tato změna souvisela s novým rozvržením sil v zemské vládě, kdy razantní převaha nabyli stoupenci katolické konfese v čele s nově jmenovaným nejvyšším kancléřem Zdeňkem Vojtěchem Popelem z Lobkovic. Opavský rytíř patřil do okruhu radikálních katolíků, a tudíž byl vhodnou osobou pro chystané prosazování rekatolizační politiky v knížectví.⁷⁹ Císař Rudolf II. jej jmenoval zemským hejtmanem zřejmě s jasným cílem zlomení odporu stále vzpurných protestantských měšťanů v zeměpanské Opavě, které nemohlo být zatím z důvodu absence adekvátních mocenských prostředků realizováno.⁸⁰

Na tomto místě je potřeba se krátce pozastavit nad starším názorem Josefa Zukala, totiž že hejtmana Šťastného Mošovského z Moravčina „císař dosadil o své újmě bez hlasů stavovských“.⁸¹ Toto své tvrzení nám jinak výtečný znalec opavských raně novověkých dějin nijak dále nedokládá, a proto se jej pokusíme alespoň krátce problematizovat.⁸² Jak jsme měli možnost pozorovat výše, byly císaři Rudolfovi II. odeslány podle zvyklosti v průběhu roku 1605 prostřednictvím Albrechta Sedlnického z Choltic dobrozdání

*hejtmana. Jeho postavení vzbuzovalo u příslušníků panského stavu na Opavsku a Krnovsku závist a nevoli. Mošovský byl příslušníkem rytířského stavu a katolíkem, takže není divu, že v knížectví vznikla proti často nepřítomnému hejtmanovi protestantská panská koalice. Nutno ovšem dodat, že Moš jako opavský zemský hejtman čestně hájil stavy v jejich emancipačním státoprávním zápase o příslušnost knížectví k Moravě (1601–1605) (sic!).“ Tamtéž, s. 247. Tento zjevně faktograficky mylný text vychází z F u k a l a , Radek: *Mošovský z Moravčina*. In: BSSM. Sešit 11, Ostrava 1998, s. 91!*

79 Blíže B o r o v i č k a , Josef: *Pád Želinského (Obsazení nejvyšších zemských úřadů v letech 1597–1599)*. ČČH 28, 1922, s. 277–304. Jako hejtmana Pražského hradu zmiňuje Mošovského na několika místech svého deníku přední aristokrat Českého království Adam mladší z Valdštejna. Viz *Deník rudolfinského dvořana*, s. 60, 65, 75, 87, 89, 94 a 124. Mošovský také dále zastával dvorský úřad stolníka (truksase). Viz H a u s e n b l a s o v á , Jaroslava: *Der Hof Kaiser Rudolfs II. Eine Edition der Hofstaatsverzeichnisse 1576–1612*. Praha 2002, s. 242.

80 Srov. V y b í r a l , Z.: *Opava*, s. 176,

81 Z u k a l , J.: *Rozepře*, s. 42.

82 Poněkud obecné konstatování Josefa Zukala bychom mohli vnímat např. i tím způsobem, že Šťastný Mošovský z Moravčina neobdržel dostatečný! počet hlasů. Srov. analogický případ Ladislava Berky z Dubé, „místodržícího“ moravského zemského hejtmana, který v hlasování v roce 1607 získal pouze 5 hlasů a Ladislav mladší z Lobkovic 15 a přesto byl jmenován císařem Rudolfem II. nejvyšším úředníkem na Moravě. K tomu S t l o u k a l , K.: *Akta*, s. 400–401 a novější zhodnocení v širších souvislostech V y b í r a l , Z.: *Stavovská Morava*, s. 352–353. Zdali však měl Josef Zukal k dispozici skrutinium s výsledky provedeného hlasování nelze bezpečně určit.

k výběru nového hejtmána! Jejich obsah bohužel neznáme a tak nemůžeme určit, kolik hlasů (a zda-li vůbec nějaké), rytíř Šťastný Mošovský obdržel. Jisté je, že v roce 1604 nepatřil do okruhu přísedících zemského soudu, ze kterého, jak jsme si ukázali, byli především vybíráni případní kandidáti na zemské úřady. Z tohoto pohledu lze jeho jmenování označit za poněkud nestandardní, avšak případ Jana staršího Bruntálského z Vrbna nám jasně ukázal, že urození navrhovaní na zemské úřady nemuseli být vždy zemskými soudci v knížectví. Vzhledem k faktu, že jednotliví „volitelé“ posílali své hlasy každý zvlášť a případná domluva mezi nimi nad jednotlivými kandidáty tím byla značně ztížena, mohlo se jméno Šťastného Mošovského přece jen v některém z dobrozdání objevit, uvážíme-li nakonec i tu skutečnost, že jeho bratr Jan Mošovský patřil mezi volitele a byl považován za radikálního představitele katolické konfese. Navíc, jak víme, neexistovalo závazné pravidlo v počtu získaných hlasů, podle kterého by panovník musel zemské úředníky vybírat. Mošovského dosazení do hejtmanského úřadu se může spíše zdát neobvyklé z důvodu „odcizení se“ johanitského rytíře od prostředí Opavského knížectví jeho dlouhodobou přítomností u dvora. Šťastný Mošovský přijížděl na svůj benešovský statek jen zřídka a daleko pravidelněji sem z Moravy zavítal jeho bratr Jan. Pro opavské stavy však zřejmě nebyl neznámou postavou a projevovaná horlivost ve věcech katolické konfese i císařských nařízení musela být všeobecně vnímána. K výše uvedenému je však nutno dodat, že nelze zcela vyloučit i Zukalovo tvrzení. Dochované prameny nám dále neumožňují vysledovat, do jaké míry ovlivňovaly panovníkovo rozhodnutí ve věci jmenování Mošovského osoby z katolických kruhů, např. papežský nuncius, nejvyšší kancléř Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic či nakonec samotný Šťastný Mošovský.

Pokud se jedná o jeho příslušnost k rytířskému stavu, ta jej pro úřad opavského zemského hejtmána, ve srovnání se situací např. v Markrabství moravském, kde byl nejvyšší zemský úředník tradičně vybírán z předních panských rodů, *de iure* nediskvalifikovala. *De facto* však muselo jeho dosazení nutně vzbudit u členů panských rodů Opavského knížectví bez ohledu na konfesi určitou dávku nevole a záště. V hodnotovém a myšlenkovém světě předbělohorské šlechty, byl panský stav vždy chápán jako výše postavený a urozenější než stav rytířský a proto si jeho příslušníci v případě (nejen) hejtmanského úřadu nárokovali jeho trvalé obsazování. Mošovský vlastnil rovněž řádný deskový majetek v Opavském knížectví, a splňoval tak jednu z hlavních podmínek pro držení nejvyššího zemského úřadu.⁸³ Také způsob, jakým byl uveden do úřadu, nasvědčuje, že se jednalo o do-

⁸³ K podmínkám, které musel splňovat případný kandidát na hejtmanský úřad v Opavském knížectví v předbělohorské době blíže V ý t i s k , S.: *Příspěvek*, s. 39–40.

bově standardně provedený proces probíhající prostřednictvím pověřených komisařů, kdy byl nový nejvýznamnější zemský úředník při sjezdu stavů, konaném tentokrát ve městě Hlučíně, oficiálně instalován do svého úřadu.⁸⁴ Jména komisařů neznáme, ale zřejmě se mohlo jednat o tytéž příslušníky panského stavu, kteří byli jmenováni v císařském konceptu listu z počátku roku 1606. Jmenování nového zemského hejtmana se tak s největší pravděpodobností přece jen uskutečnilo standardním procesem, při kterém však Rudolf II. na základě vlastního výběru (a nikoliv na základě výsledku hlasování) dosadil svého exponenta, když před tím proběhl výběr „dobrodzání“ od vybraných osob z prostředí opavských zemských soudců.

Rytíř Šťastný Mošovský z Moravčina se stal s příchodem podzimu roku 1606 novým zemským hejtmanem a společně s ním vplul do Opavského knížectví zostřený protireformační kurz. Již na začátku prosince žádal Rudolfa II. o poskytnutí instrukcí k pacifikaci radikálně naladěných, převážně luteránských měšťanů. Pro náš další výklad je nepochybně zajímavé, že naléhavě urgoval panovníka o poskytnutí účinné pomoci k přivedení Opavských k poslušnosti, a to z pozice zemského hejtmana jako nejvyššího představitele opavských stavů, když zdůraznil, že „[...] *pro to špatné město a ty zlí lidi v něm obývající vlastní užítky V.C.M. tím časem ucházeti musejí, spravedlnosti lidské zvláště pak nejvíce chudých vdov a sirotkův tou příčinou a žádnou jinou hyndrováni sou. Soudové zemští jak od starodávna bývalo pro fedrunk lidských spravedlnosti též pro to samé město posavad' jíti nemohou*[...]“.⁸⁵ Právě nemožnost konat zasedání zemského soudu na svém tradičním místě ve městě Opavě se, ve světle Mošovského listu, jeví jako jeden z důležitých argumentů pro rychlou disciplinaci města.⁸⁶ Tento dle našeho názoru důležitý fakt byl v dosavadní literatuře zcela opomíjen. Přestože byl Šťastný Mošovský z Moravčina dosazen do svého úřadu jako hlavní představitel panovnické moci v knížectví z vůle císaře Rudolfa II., přece jen samotná povaha hejtmanské správy v prostředí raně novověké společnosti Mošovskému nutně určovala základní povinnosti

⁸⁴ „[...] *jakož [j]ste mne V.C.M. na úřad hejtmanský knížectví tohoto skrze jich milost pány komisaře k tomu nařízené od V.C.M. tu pominulého času v městě Hlučíně*[...] *dosaditi*[...] *poručiti ráčí*[...]“ NA, Morava, inv. č. 5392, f. 1r. List opavského zemského hejtmana Rudolfovi II. v záležitosti odevzdání věcí náležící k hejtmanskému úřadu po zesnulém Albrechtovi Sedlnickém z Choltic z 9. prosince 1606.

⁸⁵ NA, Morava, inv. č. 4886, f. 58v. List opavského hejtmana Šťastného Mošovského z Moravčina Rudolfovi II. ve věci disciplinace města Opavy z 9. prosince 1606.

⁸⁶ Opavský zemský soud zasedal v objektu minoritského kláštera (v refektáři objektu). Viz Müller, K. – Žáček, R.: *Opava*, s. 100.

nejvyššího stavovského úředníka, mezi něž patřilo i zajištění fungujícího právního prostředí.⁸⁷

Otázkou obnovení činnosti zemského soudu ve městě Opavě se bezprostředně poté zabýval zemský sjezd vyšších stavů Opavského knížectví konaný v (Dolním) Benešově 3. ledna 1607. Z jednání stavovských představitelů vzešel zvláštní list adresovaný císaři Rudolfovi II. V něm se pokoušeli najít cestu jak reaktivovat dlouhodobě paralyzovanou soudní instituci. Podle jejich mínění mělo nejdříve dojít k urovnání napjatých poměrů v Opavě, když totiž právě a pouze jen o tomto městě se dalo reálně uvažovat jako o místě, kde mohlo probíhat zasedání soudu.⁸⁸ Měla být proto zřízena nejlépe nová stavovská komise, která by navázala na činnost neúspěšné komise Bartoloměje Bruntálského z Vrba z počátku roku 1604 a které by byly tentokrát poskytnuty dostatečně účinné mocenské nástroje. Rovněž zemský hejtman Šťastný Mošovský doporučoval v osobním listě císaři zřízení komise.⁸⁹ Současně s tím měl panovník urychleně jmenovat nového nejvyššího komorníka a sudího. S těmito požadavky vyslali opavští stavové k císaři rytíře Šťastného Mošovského z Moravčina, urozeného pana Karla Haugvice z Biskupic na Linhartovách a opavského radního Valentina Špachovského.⁹⁰ Z dochované zprávy pro opavské stavy se dovídáme, že panovník dával stále hlavní vinu v příčině nekonání se zemských soudů v knížectví opavským měšťanům.⁹¹ Vyslancům u dvora se zatím dostalo

⁸⁷ Naposledy F u k a l a , R.: *Reformace*, s.106. Podle Fukaly vedly Mošovského k potrestání „rebelů“ především úzké osobní zájmy.

⁸⁸ „[...] *A posavaď potom [jsme]usilovati nepřestávajíce, že by iusticia a spravedlnost v zemi jíti, soudové zemští kteříž již od nemalého času nejdou, což s velikým zármutkem snášíme, zase na jisté určité a vyměřené časy v těch místech kde prve držáni, a tudý jeden každý v spravedlnostech svých fedrováni býti mohli. Což aby se v jistém skutku stalo, žádného jiného prostředku majíce vo to velice pilné a bedlivé uvažování mezi sebou vyhledati a ty cesty najíti nemůžeme, kde by a v kterém jiném místě než-li jak starodávny pořádek a obyčej jest, totiž v městě Opavě držáni byli“ NA, Morava, inv. č. 4886, f. 88r. List opavských stavů Rudolfovi II. z 3. ledna 1607 ve věci obnovení činnosti zemského soudu.*

⁸⁹ Šťastný Mošovský z Moravčina odpovídal na panovníkovu poručení, aby mu zaslal své dobrozdání, jakým způsobem zrušit acht a přivést Opavské k poslušnosti. Viz NA, Morava, inv. č. 4886, f. 90r–91r.

⁹⁰ „[...] *co se soudu držení a dosazení pánův ouředníkův nejvyšších na ouřady zemské dotýče, mají vejš psaní páni vyslaní [Šťastný Mošovský z Moravčina, Karel Haugvic z Biskupic na Linhartovách, Valentin Špachovský] naši u M.C. skrze suplikaci na místě našem nejponiženěji prositi, aby ti ouřadové dosazení a soudové zemští pro průchod spravedlnosti lidských bohatému i chudému v městě Opavě v soudní světnici jakž od starodávna, svobodně držáni byli[...].“ NA, Morava, inv. č. 4886, 86v–87r. Instrukce opavských stavů vyslaným poslům k císařskému dvoru z 3. ledna 1607.*

⁹¹ „*Avšak stavův tejno není, že za příčinou těch některých nešlechetných a na Bohem*

pouze poněkud neurčitého příslibu, že „[...] ráčí *J.M.C. v krátkých dnech z strany dosazení ouřadův zemských v témž knížectví jisté nařízení učiniti* [...]“.⁹² Opavští stavové tak u císaře Rudolfa II., který celou záležitost opět odložil, znovu nepochodili.

Zdá se, že pozice nově jmenovaného hejtmana Mošovského nebyla na Opavsku na počátku roku 1607 stabilizovaná a jeho příliš časté pobyty u pražského dvora vzbuzovaly u stavů přinejmenším nelibost. Nejvyšší úředník si například v polovině dubna v Praze u panovníka musel stěžovat, že někteří představitelé stavů ignorují jeho instrukce, odmítají se účastnit zemských sjezdů a znevažují tak hejtmanský úřad. Požadoval proto po Rudolfovi II. v těchto věcech přísné nařízení a popřípadě značné pokuty pro ty, kteří by nadále nedbali hejtmánových poručení.⁹³ Zřejmě někdy v těchto dubnových dnech roku 1607 se při Mošovského pobytu v Praze zrodil na rudolfinském dvoře ucelený plán mocenského zásahu proti opavským měšťanům a s ním spojené provedení rekatolizace města Opavy.⁹⁴ 25. dubna sděloval Rudolf II. opavskému zemskému hejtmánovi, že do Opavy nařídil zimní kvartýry pro pluk Fridricha Giessbergra z Geissbergu, který se navracel z uherského bojiště. V Opavě mělo dojít i k vyplacení dlužného žoldu a panovník nařizoval Mošovskému, aby pro vojenské jednotky určil příslušná místa a zajistil z pozice zemského hejtmana pro jejich vydržování potřebné zásoby.⁹⁵ Císař Rudolf II. využil nově vzniklé zklidněné situace v Uhrách a na uhersko-turecké frontě. Po odeznění povstání Štěpána Bočkaje a uzavření tzv. žitvatorockého míru v listopadu roku 1606, který byl zprostředkován především zásluhou Rudolfova bratra arciknížete Matyáše, se císař rozhodl rázně skoncovat s odporem Opavských a jako vhodný prostředek měla posloužit armáda čekající na vyplacení.⁹⁶

a vrchností svou zapomenulých lidí opavských, soudové zemští v témž městě Opavě, těchto pomínutých časův, držání bejtí nemohli“. NA, Morava, inv. č. 5576, f. 3v. Zpráva z jednání opavských vyslanců s Rudolfem II. ve věci obsazení zemských úřadů.

92 Tamtéž.

93 NA, Morava, inv. č. 4886, f. 92r–v. List šťastného Mošovského z Moravčina císaři Rudolfovi II. z 19. dubna 1607.

94 Srov. Tenora, J. – Foltynovský, J.: *Bl. Jan Sarkander*, s. 158–159.

95 NA, Morava, inv. č. 5508, f. 8r. Nařízení Rudolfa II. opavskému zemskému hejtmánovi ve věci vojska Fridricha Giessbergra z Geissbergu z 25. 4. 1607.

96 Uzavření tzv. žitvatorockého míru předcházelo mírové jednání arciknížete Matyáše Habsburského se sedmihradským magnátem Štěpánem Bočkajem, který vedl protihabsburské povstání v Uhrách. Blíže např. Vorlel, P.: *Velké dějiny VII.*, s. 424–429. K přesunu vojenských sil do Opavského knížectví nejnověji stručně *Zemská hotovost*, s. 8–9.

Z pohledu tématu předkládané studie je důležité, že právě v této době, přesněji 7. května 1607, zemský hejtman Šťastný Mošovský císaře znovu prosil, aby dosadil nejvyššího komorníka a sudího. Připomínal mu, že „[...] *hlasové pak na ty oba dva ouřady podle chvalitebného obyčeje V.C.M. již od dávného času, jakž o tom jistou zprávu mám, vodeslány jsou* [...]“.⁹⁷ Soudíme-li podle našeho dosavadního výkladu, došlo tentokrát k panovníkově reakci na tento dlouho nevyřešený problém neobyčejně rychle. Již 30. května totiž oznamoval v instrukci pro zemského hejtmana Mošovského a člena panského stavu Václava staršího Brutálského z Vrbna, že vybral nového nejvyššího zemského sudího – Pertolda Tvorkovského z Kravař.⁹⁸ Tvorkovský, jak jsme viděli v našem rozboru posílání dobrozdání k zemským úřadům komorníka a sudího z konce roku 1604, zdaleka nezískal nejvíce hlasů – pro úřad sudího obdržel „pouze“ tři hlasy, pro komornický čtyři ze 13 možných. Počet obdržených „vót“ však neurčoval vítěze (a jmenování pána z Kravař to nanejvýš potvrzuje), nýbrž posílání dobrozdání spíše ohraničovalo okruh potenciálních kandidátů. Císař Rudolf II. se snažil vybírat do zemských úřadů převážně takové osoby, které by nejvíce odpovídaly nastolenému protireformačnímu kurzu a Tvorkovský splňoval tato kritéria. Jako přesvědčený katolík měl zřejmě pomoci Mošovskému, který stále již nejméně od poloviny dubna roku 1607 pobýval v Praze, s připravovaným mocenským zásahem v knížectví proti městu Opavě. Je přinejmenším pozoruhodné, že panovník nejmenoval Tvorkovského nejvyšším komorníkem, který stál v hodnostním pořadí zemských úřadů před nejvyšším sudím a jistě by více odpovídal představám a postavení vlivného opavského katolického pána. Uvedení Pertolda Tvorkovského z Kravař do úřadu nejvyššího sudího zemského však proběhlo, jak jsme měli možnost vidět na začátku, teprve z kraje měsíce října.

Mezitím na Opavsko z Uherského království přes Markrabství moravské pochodoval pěší pluk Fridricha Geissbergera z Geissbergu.⁹⁹ 11. června 1607 se opavský zemský hejtman obracel na císaře s prosbou, „[...] *aby se takový lid v tomž knížectví [...] dlouho nezdržoval, nýbrž což nejspíšeji možné jest, zase odtud vyzdvížen a jinam obrácen byl* [...]“.¹⁰⁰ Rytíř Šťastný Mošovský z Moravčina dostával do Prahy informace o řádění Geissbergových vojáků na severovýchodní Moravě, kde se před vstupem na území

⁹⁷ NA, Morava, inv. č. 5519, f. 1r. Opavský zemský hejtman žádá Rudolfa II. o dosazení zemských úředníků. V Praze 7. května 1607.

⁹⁸ Srov. s pozn. č. 3.

⁹⁹ K tomu srov. NA, Morava, inv. č. 5508, f. 1r–7r.

¹⁰⁰ NA, Morava, inv. č. 4886, f. 78v. Opavský zemský hejtman žádá Rudolfa II., aby se regiment Fridricha Geissbergera z Geissbergu zdržel na Opavsku co možná nejkratší dobu. V Praze 11. června 1607.

Opavského knížectví jeho vojenské jednotky zastavily a zřejmě se snažil, pod nátlakem opavských stavů, alespoň částečně utlumit případné následky vojenského tažení proti městu Opavě.¹⁰¹ Mošovský si možná až nyní začal uvědomovat, jakou neovladatelnou sílu představoval regiment profesionálních žoldnéřů, kteří při své snaze zajistit si obživu a střechu nad hlavou nerozlišovali, zda se jedná o statky protestantské nebo katolické vrchnosti. Opavští stavové znepokojení dlouhodobou nepřítomností nejvyššího zemského úředníka v knížectví se pod vlivem docházejících zpráv z Moravy rozhodli sami svolat zemský sjezd do města Hlučina. Tam řešili vniklou napjatou situaci a 19. června se usnesli podpořit opavské měšťany, kterým už před tím byla přislíbena vojenská pomoc od slezských stavů.¹⁰² Důležitou roli při jednání červnového opavského zemského sjezdu hrál Pertold Tvorkovský z Kravař, který byl v této vzrušené době Mošovským ustanoven za místodržícího hejtmanského úřadu a zastupoval jej v době jeho nepřítomnosti v knížectví. Tvorkovský, podobně jako ostatní stavovští představitelé na Opavsku dobře věděl, jaké škody mohou způsobit neukázněné a po penězích lačnící vojenské oddíly. Ostatně knížectví bylo nejednou vystaveno průchodům vojsk putujících přes jednotlivá panství na bojiště proti tureckému nepříteli. Proto příliš nepřekvapí liknavost, s jakou se pán z Kravař věnoval jako zástupce hejtmana vojenským záležitostem spojených s uvedením Geissbergrových sil do Opavského knížectví. Rudolf II. mu musel v listu z 23. června 1607 přísně poručit, aby urychleně určil pro vojáky kvartýry do města a okolních opavských vesnic a zároveň jmenoval komisaře, kteří by je doprovodili do jejich dočasných příbytků.¹⁰³

Sjezd opavských stavů bez účasti zemského hejtmana Šťastného Mošovského byl v Praze považován za velice nebezpečný. Rudolf II. proto hned 5. července nařizoval opavským stavovským představitelům, aby okamžitě upustili od chystaného odporu vůči Geissbergrovu vojsku a nebránili jeho jednotkám v kvartýrování. Zároveň stavy ujišťoval, že zemský hejtman v nejbližší době bude od dvora uvolněn a s instrukcemi poslán do knížectví.¹⁰⁴ Císaři Rudolfovi II. se následně podařilo pod hrozbou vojenského zásahu proti slezským stavům eliminovat případnou pomoc Opavským

101 Srov. T u r e k , Adolf: *Geispergrův pluk na statcích fulneckého augustiniánského kláštera v r. 1607*. SISb 44, 1946, s. 197–202.

102 Srov. T e n o r a , J. – F o l t y n o v s k ý , J.: *Bl. Jan Sarkander*, s. 159–160.

103 NA, Morava, inv. č. 5554, f. 1r–v. Koncept listu Rudolfa II. opavskému místodržícímu hejtmanského úřadu Pertoldovi Tvorkovskému z Kravař ve věci kvartýrování Geissbergrova vojska z 23. června 1607.

104 NA, Morava, inv. č. 4886, f. 113r–v. Nařízení Rudolfa II. opavským stavům z 5. července 1607.

z venčí.¹⁰⁵ Po celý červenec roku 1607 se peší pluk válečných veteránů z uherského bojiště zdržoval na území Markrabství moravského. Teprve 27. července bylo po dlouhém jednání mezi olomouckým biskupem kardinálem Františkem s Ditrichštejnem jako zástupcem moravských stavů a Fridrichem Geissbergem dohodnuto odtáhnutí armády z Moravy do sousedního Opavského knížectví. Ještě těsně před plánovaným přesunem vojska se opavský zemský hejtman 28. července v Praze obrátil na císaře Rudolfa II. s prosbou, aby již nyní určil komisaře, kteří by měli jednat s Fridrichem Geissbergem o vyplacení dlužného žoldu a následném přesunu jeho armády mimo území Opavska. Příslušník opavského rytířského stavu Šťastný Mošovský z Moravčina se podle dochovaných pramenů současně alespoň snažil o minimalizaci předpokládaných škod, které sebou zákonitě přinášel pobyt vojáků v zemi.¹⁰⁶ Geissbergovi žoldníci se dali do pohybu směrem k Opavskému knížectví na samém sklonku měsíce července a již 2. srpna se nacházeli v okolí Klimkovic.¹⁰⁷

Opavští vyšší stavové se, na rozdíl od měšťanů, nakonec rozhodli vojensky nevystoupit proti Geissbergovu vojsku a nebránit jeho armádě ve vstupu na území Opavska a do města Opavy. Protestantská část stavů se patrně zalekla mocensko-vojenského potenciálu císařské armády a raději neriskovala otevřený válečný konflikt. Zemský sjezd konaný 20. srpna 1607 v Hlučíně se proto nesl ve znamení hledání cesty smíření se s Rudolfem II. Katoličtí a protestantští stavové v čele s místodržícím hejtmanem Pertoldem Tvorkovským z Kravař se společně dohodli na znění relace vzniknuvší z jednání zemského sjezdu, ve kterém se bránili panovníkovu nařčení, že by cokoliv podnikali proti jeho nařízení. Červnový zemský sjezd se podle nich konal „[...] *toliko pro nařízení komisaří témuž regimentu pana Frid-*

¹⁰⁵ Srov. F u k a l a , R.: *Reformace*, s. 109.

¹⁰⁶ „[...] *že se toho jistá zpráva mně donáší, souce ten regiment lidem silný a mocný, kde se kolivěk obrátí, že veliké škody lidem se dějí a knížectví pak to Opavské a ten kraj velmi malý a chatrný pro takový lid jest i to město Opava, ačkolivěk nyní neposlušné, velice prve již těmi otevřenými válkami po ty všechny léta na nejvyšší chudobu a nouzi, zvláště pak lidí poddaní jejich, tak, že někteří co nyní trochu svého před rukami máji, na to jest zase čtyřikráte lidem více dlužen a povinován [...] a kdyby se trochu velmi malý čas tím lidem tam prodlilo, již by na konečnou a věčnou záhubu všecku kraj přijítí měl. V.C.M. pána, pána svého nejmilostivějšího na místě všech obyvatelí toho knížectví se vsí poníženou poddaností a velikou prosbou, jakž může nejvyšěji prošeno býti, za to prosím, že pány komisaře své císařské, kterězby s týmž lidem i s okolními zeměmi vo záplaty jejich tak, aby což nejspíšeji možné jest, spokojeni na místo svým, souce vodtud vyzdvižení a jinam obrácení býti mohli, traktýrovali a s nimi dostatečně i skutečně jednali, naříditi milostivé poručiti ráčíte [...]*“. NA, Morava, inv. č. 4886, f. 80r.

¹⁰⁷ T u r e k , A.: *Geispergrův pluk*, s. 199.

*richa Geisbergera a pro uvarování zavedení země této a nežádným jiným zlým oumyslem, v čem se pána Boha a dobrého svědomí našeho dokládáme [...].*¹⁰⁸ Účastníci sjezdu se dokázali shodnout i na kritice zemského hejtmana Šťastného Mošovského z Moravčina, který přes císařovo ujištění zatím nepřišel do Opavského knížectví a chyběl tak při důležitých jednáních stavů s Fridrichem Geissbergrem. Absence nejvyššího zemského úředníka v zemi byla v těchto kritických momentech vnímána nekatolickými ale i katolickými stavy zvláště citlivě. Byl to totiž právě především zemský hejtman, který měl dbát na ochranu všech obyvatel v knížectví.¹⁰⁹

Pouze dva dny po zemském sjezdu se hlavní část Geissbergrovy armády přesunula k opavským hradbám. 23. srpna začalo měsíční obléhání města, které skončilo jeho kapitulací 22. září 1607. Opavští měšťané, kterým se nedostalo slíbené pomoci slezských stavů a za které se nepostavily ani zbylé opavské stavy, nemohli dlouhodobě vzdorovat zkušené profesionální armádě. Otevřením městských bran a vpuštěním vojáků do města se uvolnila cesta k provedení rekatolizace Opavy, která spočívala především v převzetí kostelů do rukou kněží pod jednou a v potrestání nejhorlivějších nekatolických měšťanů.¹¹⁰ Zároveň se ovšem měla otevřít možnost znovuoobnovení činnosti zemského soudu a obsazení zemských úřadů nejvyššího komorníka a sudího.

IV.

V našem prologu jsme již naznačili, že se Pertold Tvorkovský z Kravař, na kterého padla volba císaře Rudolfa II., zdráhal přijmout úřad nejvyššího sudího Opavského knížectví. Z Prahy konečně po takřka půl roce přijel zemský hejtman Mošovský, který společně s pověřeným císařským komisařem Václavem starším Bruntálským z Vrba následovně vyjednával s Tvorkovským. Ten se krátce po obsazení města přece jen podvolil

¹⁰⁸ NA, Morava, inv. č. 5585, f. 1r. List opavských stavů císaři Rudolfovi II. z 21. srpna 1607.

¹⁰⁹ Jednání zástupců opavských stavů o vyplacení žoldnéřského vojska neprobíhalo podle výše zmíněné dochované relace příliš úspěšně. Stavové si u panovníka stěžovali, že Fridrich Geissberger se svými vojáky netáhl rovnou ke komisaři určeným všim u Opavy a do samotného města, nýbrž že se rozložil v jiných vesnicích, kde působil značné škody. Proto se rozhodli poskytnout na „vychování“ vojska 6000 zlatých rýnských. Fridrich Geissberg z Geissbergu však nebyl podle všeho s touto částkou spokojen a naopak požadoval závratných 28 000 zlatých. Tamtéž, f. 2r. K tomu srov. také B i e r m a n n , G.: *Geschichte*, s. 298–299.

¹¹⁰ Podrobněji T e n o r a , J. – F o l t y n o v s k ý , J.: *Bl. Jan Sarkander*, s. 161–163.

rozhodnutí panovníka a na přelomu září a října 1607 se rozhodl převzít zmíněný zemský úřad nejvyššího sudího. Samotný akt, při němž měly být katolickému pánu podle dobového obyčeje svěřeny klíče od zemských desk a následně ukázáno jeho nové místo v soudní síni v objektu minoritského kláštera v Opavě, však nemohl být proveden. Zemské desky se totiž od roku 1604, jak jsme si nastínili dříve, stále nacházely v Bílovci. Rovněž přístup do soudní „světnice“ nebyl prozatím možný z důvodu nedávného obsazení města vojenskými jednotkami Fridricha Geissbergera. Pertold Tvorkovský z Kravař tak byl na podzim roku 1607 „pouze“ přijat opavskou stavovskou obcí za nejvyššího sudího knížectví, zároveň ovšem podle zvyklosti nebyly vykonány všechny náležité procesní záležitosti spojené s jeho řádným uvedením do úřadu.¹¹¹

Podle dochovaného pramenného materiálu projevil císař Rudolf II. po obsazení Opavy rovněž zájem o jmenování nejvyššího komorníka Opavského knížectví. V instrukci Šťastnému Mošovskému z Moravčína z 18. října 1607 jej panovník vyzýval k opětovnému výběru hlasů od zemských soudců!¹¹² Poměrně zajímavá situace, kdy nejvyššího zemského sudího vybíral a dosazoval Rudolf II. podle hlasování z přelomu let 1604/5, ale ke jmenování nejvyššího komorníka si vyžádal opakované provedení souběžně vykonané procedury, nám může evokovat několik otázek. Proč císař nařídil nový výběr „vót“? Byl snad nespokojený s výsledkem minulého hlasování? Vždyť, jak jsme uvedli, nebyl přece jejím výsledkem striktně vázán. Nebo snad byl důvod prozaičtější a došlo pouze k založení či ztrátě vybraných hlasů v české dvorské kanceláři? Pak bychom ale asi jen stěží mohli s tímto materiálem pracovat i v dnešní době. Ať byly nakonec císařovy pohnutky jakékoliv, je jisté, že Rudolf II. svým poručením fakticky oddálil jmenování nového zemského úředníka. Panovník se však přece jen rozhodl vyřešit daný problém alespoň provizoriem. Hned 26. října totiž pověřil dosavadního zemského hejtmána Mošovského místodržitelstvím nejvyššího komornictví, dokud nerozhodne na základě obdržení dobrodání o novém zemském úředníkovi.¹¹³ Skutečnost, že v průběhu října roku 1607 došlo

¹¹¹ Srov. NA, Morava, inv. č. 5616, f. 5v.

¹¹² NA, Morava, inv. č. 5625, f. 1r–v. Rudolf II. opavskému zemskému hejtmanovi ve věci shromáždění hlasů pro dosazení nejvyššího komorníka ze 18. 10. 1607.

¹¹³ „[...] Ačkoliv jsme tobě času nedávno pominulého psaním naším císařským poručiti ráčili, aby hlasy od ouředníkův a súdcův zemských Knižectví opavského, věrných našich milých, k ouřadu komornickému vzal, a ty nám na hrad náš Pražský odeslal. Však poněvadž toho veliká potřeba ukazuje, aby se soudové pro fedrunk lidských spravedlností obzvláště vdov a sirotkův, jako i předešlé drželi, a tato věc, jakž srozuomivati ráčíme, tak spěšně jíti nemůže, protož tebe za místodržícího téhož ouřadu komornického nařizovati, [...] ráčíme, [...] aby se soudové drželi a ty se již více neodkládali [...].“

na Opavsku k faktickému obsazení zemských úřadů nejvyššího komorníka a sudího, nebyla v dosavadní literatuře ve stínu násilného podrobení města Opavy vůbec reflektována.¹¹⁴

Podzimní události v Opavském knížectví neušly stranou pozornosti politicky aktivních členů stavovské společnosti českých zemí. Například dobře informovaný moravský aristokrat Karel starší ze Žerotína psal 23. října uherskému magnátovi Štěpánu Illésházymu, že je v Opavě očekáván příjezd císařských komisařů a mnohým měšťanům hrozí tresty a vězení.¹¹⁵ Žerotín se nemýlil a s pomocí Geissbergrových vojáků byly vykonány panovníckou komisí, jejímž členem byl i Šťastný Mošovský, do konce roku 1607 nad některými zvláště horlivými měšťany přísné tresty.¹¹⁶ Tou dobou probíhalo mezi zemskými soudci Opavského knížectví opětovné vyhotovování a posílání hlasů pro úřad nejvyššího komornictví v zemi. Podle dochovaných „hlasovacích lístků“ se nově nařízené „volby“ na sklonku roku 1607 zúčastnilo 12 urozců. Z původních 18 šlechticů, kteří vybírali (nebo měli vybírat) nejvyššího komorníka v roce 1604, participovalo nyní na hlasování pouhých 11. Úplným „nováčkem“ v posílání „vót“ k volbě nejvyššího komorníka byl zemský hejtman Šťastný Mošovský, kterému účast na něm vyplývala z povahy jeho úřadu a který samotný výběr hlasů organizoval. Konrád Rotmberk z Ketře na Drslavi, Adam Konstantin Cetrys z Kynšperku a Václav Šamařovský z Rohova, se minulého „hlasování“ neodesláním svých „dobrozdání nezúčastnili. Dřívější „volitelé“ z panského stavu Albrecht Sedlnický z Choltic a Zikmund Sedlnický z Choltic v průběhu roku 1606 zemřeli.¹¹⁷ Další příslušník panského stavu Jan Bohuš ze Zvole, který se v minulosti rovněž podílel na „volbě“, byl na vlastní žádost uvolněn z řad zemských soudců knížectví.¹¹⁸ Je možné, že zemští soudci Jan Mošovský

NA, Morava, inv. č. 5639, f. 1r–v. Rudolf II. 26. října 1607 ustanovuje opavského zemského hejtmana místodržícím nejvyššího komornictví.

114 Srov. např. Z u k a l, J.: *Rozepře*, s. 42–43. Dále nejnověji přehledové tabulky nejvyšších zemských úředníků na Opavsku u F u k a l a, R.: *Stavovská politika*, přílohy Zemský hejtman opavského knížectví, respektive Nejvyšší zemský komorník opavského knížectví a Nejvyšší zemský sudí opavského knížectví.

115 „*Oppavienses intermissa legione Gessbergeri commissarios ab aula expectare, interim multos a civibus passim carceribus inclusos ad supplicium fortasse asservari iam haud dubie intellexerit.*“ *Dopisy Karla st. z Žerotína*. 1591–1610. Ed. F. Dvorský. Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích 27 (dále AČ). Praha 1904, s. 324.

116 Viz F u k a l a, R.: *Reformace*, s. 109.

117 Ke smrti Zikmunda Sedlnického z Choltic v roce 1606 srov. NA, Morava, inv. č. 5455 f. 1r–v. Albrecht Sedlnický z Choltic zemřel na podzim 1606. Jan Bohuš ze Zvole zakončil svou životní pouť během roku 1607. Viz *Zemská hotovost*, s. 97, pozn. 340.

118 Srov. NA, Morava, inv. č. 5275.

z Moravčina, Jindřich Vanecký z Jemničky, ani Mikuláš Pražma z Bilkova své hlasy zemskému hejtmanovi nedoručili, popřípadě se jejich „vóta“ nedochovala.¹¹⁹ U poslední osoby Jana Kryštofa Pruskovského z Prusko-va, který nám ve výčtu chybějících šlechticů zbývá, je pravděpodobné, že v této době již nebyl zemským soudcem opavského knížectví. Tak si lze ostatně vysvětlit i fakt, že se, na rozdíl od hlasování z roku 1604, kdy získal společně s Hynkem starším Bruntálským z Vrbna nejvíce hlasů, nyní mezi navrhovanými kandidáty vůbec nevyškytoval.¹²⁰

Hlasovací lístky, které posílali zemští soudci a úředníci hejtmanovi Mošovskému se formálně nikterak nelišily od původních „vót“ z roku 1604. Šťastný Mošovský z Moravčina nařídil nové „hlasování“ někdy na počátku měsíce listopadu roku 1607. Jako první mu zaslal své hlasy 20. listopadu Salomon Moš z Bittendorfu.¹²¹ Poté v pondělí 23. listopadu nově designovaný nejvyšší zemský sudí Pertold Tworkovský z Kravař a vладыka Konrád Rotmberk z Ketře.¹²² Oba příslušníci opavské šlechtické obce byli v krátkém čase následováni dalšími urozenci. 25. listopadu Bartolomějem Ronem z Rotvic a Adamem Oderským z Liděřova.¹²³ O den později, ve čtvrtek 26. listopadu, odeslal zemskému hejtmanovi Mošovskému své „vóty“ Václav Bítovský z Bítova.¹²⁴ 27. listopadu se k volbě nejvyššího komorníka Opavského knížectví vyjádřil Jan starší Bruntálský z Vrbna a 2. prosince Adam Konstantin Cetrys z Kynšperka.¹²⁵ Stejněho dne 6. prosince 1607 vypracovali své „dobrozdání“ Hynek starší Bruntálský z Vrbna a příslušník rytíř-

¹¹⁹ Např. Jindřich Vanecký z Jemničky byl zemským soudcem ještě v roce 1612 a proto měl participovat na „volbě“. Srov. *OZD*, s. 637.

¹²⁰ Jan Kryštof Pruskovský se stal zemským soudcem Markrabství moravského a následně přesunul své zájmy do Opolsko – ratibořského knížectví, kde se stal hejtmanem.

¹²¹ Císaři proponoval tři jména a sice Hynka staršího Bruntálského z Vrbna, Bartoloměje Ludvíka Rejzvice z Kadeřína a Adama Oderského z Liděřova. Viz NA, Morava, inv. č. 5701, f. 20r.

¹²² Pertold Tworkovský navrhoval Hynka starší Bruntálského z Vrbna. Konrád Rotmberk z Ketře také pána z Vrbna a navíc rytíře Adama Oderského z Liděřova. Tamtéž, f. 3r a 6r.

¹²³ Bartoloměj Ron z Rotvic na svá dobrozdání napsal jména Hynka staršího z Vrbna a Adama Oderského z Liděřova. Ten pak Hynka staršího z Vrbna a Bartoloměje Ludvíka Rejzvice z Kadeřína. Tamtéž, f. 4r a 8r.

¹²⁴ Václav Bítovský z Bítova navrhoval na sklonku listopad 1607 na komornický úřad kromě Hynka staršího Bruntálského z Vrbna rovněž i dva příslušníky rytířského stavu! A sice Konráda Rotmberka z Ketře a Adama Oderského z Liděřova. Tamtéž, f. 16r.

¹²⁵ Jeho jediným navrhovaným kandidátem byl Hynek starší Bruntálský z Vrbna. Adam Konstantin Cetrys „hlasoval“ pro Hynka staršího Bruntálského, Kašpara Purkrabího z Donína a Adama Oderského z Liděřova. Tamtéž 10r a f. 13r.

ského stavu Václav Šamařovský z Rohova.¹²⁶ Hlasovací lístek Bartoloměje Ludvíka Rejzvice z Kadeřína je bohužel bez uvedené datace.¹²⁷ Opět jako poslední vyhotovil své „hlasovací“ lístky zemský hejtman. Na dobrozdání Šťastného Mošovského, které obsahovalo jména Václava staršího Bruntálského z Vrbna a Adama Oderského z Liděřova, je nejzajímavější uvedená datace. Opavský nejvyšší zemský úředník totiž zaslal do české dvorské kanceláře celý soubor vypracovaných „vót“ teprve 9. dubna 1608, tedy zhruba čtyři měsíce poté, co mu byly hlasy odeslány.¹²⁸

Z 12 urozcenců, kteří participovali na nové „volbě“ nejvyššího komorníka, náleželi pouze tři k panskému stavu, z toho Pertold Tvorkovský z Kravař hlasoval z pozice nejvyššího zemského sudího jako stavovský úředník.¹²⁹ Pokud bychom započítali ještě k souboru zemských soudců také Jana Mošovského z Moravčina, Mikuláše Pražmu z Bílkova a Jindřicha Vaneckého z Jemničky, kteří se podle dochovaných pramenů nezúčastnili posílání hlasů, vychází nám na konci roku 1607 poměr mezi zemskými soudci jedenáct ku dvěma ve prospěch rytířského stavu.¹³⁰ Zřetelná převaha nižších šlechticů v kolokviu zemského soudu je pro Opavské knížectví, ve srovnání např. s Markrabstvím moravským, kde byl na konci 15. století kodifikován tento poměr na 14 ku 6 ve prospěch panského stavu, symptomatická. Od konce roku 1604 došlo na Opavsku ke zvýraznění rozdílu mezi poměrem zastoupení jednotlivých šlechtických stavů ve sboru zemských soudců.

Pokud se pokusíme porovnat, jakým způsobem hlasovalo 8 opavských urozcenců, kteří se zúčastnili volby v obou letech 1604 i 1607, zjistíme, že ani v jednom případě nedošlo ke shodě hlasovacích lístků. Pouze v „dobrozdáních“ Václava Bítovského z Bítova a Salomona Moše z Bittendorfu se objevuje stejné jméno Hynka staršího Bruntálského z Vrbna. Vypracování „vót“ s odlišnými navrhovanými kandidáty úzce souviselo s proměnou složení sboru zemských soudců, které, jak jsme již uvedli, doznalo během let 1604–1607 několika významných změn především v řadách panského stavu. Opět se mezi navrhovanými kandidáty prostřednictvím Adama Cetryse z Kynšperka objevilo jméno urozence Kašpara Purkrabího z Donína, který nebyl zároveň zemským sudím a nezúčastnil se posílání „vót“. Nejvíce

126 Hynek starší Bruntálský z Vrbna navrhoval Václava staršího Bruntálského z Vrbna a Adama Oderského z Liděřova. Václav Šamařovský dodával jména Hynka staršího Bruntálského a Bartoloměje Ludvíka Rejzvice z Kadeřína. Tamtéž, f. 2r, a 11r.

127 Opavský urozenec se vyjádřil pro Hynka staršího Bruntálského z Vrbna a Salomona Moše z Bittendorfu. Tamtéž, f. 18r.

128 Tamtéž, f. 1r.

129 „Volby“ se opět nezúčastnil nejvyšší zemský písař Jindřich Hynal z Kornic.

130 Mezi zemské soudce z rytířského stavu není započítán zemský hejtman Šťastný Mošovský z Moravčina.

hlasů získal při „volbě“ nejvyššího komorníka Opavského knížectví v roce 1607 Hynek starší Bruntálský (10 z 12 možných). Nehlasoval pro něj pouze zemský hejtman Mošovský, kterému pravděpodobně vadila luteránská víra pána z Vrbna a Hynek Bruntálský samotný. Druhý největší počet „vót“ se objevil se jménem Adama Oderského z Liděfova (7).

Poměrně dlouhá prodleva mezi výběrem a odesláním hlasů do české dvorské kanceláře pramenila z velice komplikované situace v knížectví, respektive ve městě Opavě. Jak jsme naznačili, prováděla císařská komise v čele s prezidentem nad apelacemi Ferdinandem z Donína na přelomu let 1607–1608 disciplinaci opavských měšťanů za asistence vojsk Fridricha Geissbergera z Geisbergu. Potrestání některých obyvatel města hrdelními tresty mělo být dostatečným odstrašujícím příkladem do budoucna.¹³¹ Hlavní fáze rekatolizace města, dlouhodobě podporována olomouckým biskupem kardinálem Františkem z Dietrichštejna, proběhla na počátku února 1608 okázalým uvedením děkana Mikuláše Sarkandera do farního kostela Panny Marie. Tato akce byla důkladně připraveným a umně sehra-
ným divadlem, které mělo opavským měšťanům a protestantským stavům dát jasně najevo (dočasnou) převahu katolických sil v Opavě.¹³² 10. února 1608 ukončili ve městě svou činnost císařští komisaři. Přesto v Opavě nedošlo k uklidnění napjatých poměrů. Geissbergovy vojenské jednotky, nespokojené s nevyplacením slíbeného žoldu, se stávaly nebezpečnými i pro císařské exponenty.¹³³ Rudolf II. již před tím v prosinci 1607 pověřil Šťastného Mošovského z Moravčina, aby intenzivně jednal s vrchním slezským hejtmanem, vratislavským biskupem Janem VI. von Sitsch o poskytnutí finančních prostředků pro vyplacení Geissbergovi armády.¹³⁴ Mošovský zároveň svolal na začátek nového roku zemský sjezd stavů knížectví do Opavy, kde měly být řešeny naléhavé otázky týkající se právě vyplacení armády.¹³⁵ Jednání se slezskými stavy však neprobíhalo ke spokojenosti opavských představitelů. Zemskému hejtmanovi se prozatím nepodařilo obstarat dostatečný objem finančních prostředků a musel proto se značným znepokojením sledovat řádění neukázněných vojáků ve městě. Svého vr-

¹³¹ Srov. Gebauer, J.: *Počátky*, s. 234.

¹³² K tomu blíže Tenora, J. – Foltynovský, J.: *Bl. Jan Sarkander*, s. 164.

¹³³ Srov. např. NA, Morava, inv. č. 4886, f. 116r–v. Zemský hejtman Šťastný Mošovský z Moravčina si 30. prosince 1607 stěžoval u císaře, že byl vystaven „velikému“ nebezpečí při shromažďování zabavených zbraní, munice a městských privilegií na opavský zámek.

¹³⁴ Viz Tamtéž, f. 128v–129r.

¹³⁵ Viz nařízení o svolání zemského sjezdu z 30. prosince 1607. ZA Opava, Hejtmanský úřad knížectví opavsko-krnovského, Opava 1501–1784, inv. č. 54, č. kart. 4, nefol.

cholu dosáhly násilnosti žoldnéřů 24. března 1608. V sugestivním dopise císaři Rudolfovi II. líčil vystrašený a šokovaný zemský hejtman excesy, kterých se vojáci dopustili na jeho osobě. „*Jaké se pak veliké a neslýchané věci od těchž vojákův před sebe berou, [...] nebo opět dnešního dne 24. Martii, [j]sou se v velikém počtu do domu mého hlukem velikým vhrnuli a do pokoje mého, tu nemocný na lůžku ležím, mocí a kvalitou vtiskli i mně s lůžkem mým ven vzítí chtěli, k tomu zamordováním mně hrozili a tím se honosili[...]*“¹³⁶

Rytíř Šťastný Mošovský z Moravčina nepatřil zjevně mezi bojácné šlechtice a například za svého hejtmanského působení na Pražském hradě byl vystaven podle svědectví českého velmože Adama mladšího z Lobkovic nebezpečným a života ohrožujícím situacím.¹³⁷ Přesto jej však tato opavská událost značně zasáhla, neboť se na císaři dožadoval okamžitého propuštění ze svého úřadu!¹³⁸ V této době zdravotně indisponovaného Mošovského od dalšího „teroru“ zachránilo jen vyplacení části dlužného žoldu některým vojenským jednotkám Fridricha Geissbergra, které se uskutečnilo 28. března.¹³⁹ Situace ve městě se odchodem většího počtu vojáků přece jen uklidnila, a proto mohl Mošovský, jak jsme již zjistili, odeslat na Pražský hrad na počátku dubna „dobrozdání“ se jmény kandidátů pro komornický úřad. Zároveň však 9. dubna 1608 panovníkovi odeslal společně s opavskými stavovskými představiteli, zřejmě i pod vlivem nedávného hrůzného prožitku, stížný list na počínání vrchního slezského hejtmana a slezských stavů, kteří nepřispěli podle císařovy žádosti k vyplacení Geissbergovy armády. Slezané navíc naopak žádali po opavských stavech zaplacení dlužné berně za rok 1607, kterou jim uložili na zemském sjezdu ve Vratislavi

¹³⁶ NA, Morava, inv. č. 5691, f. 2r. Přípis listu Šťastného Mošovského z Moravčina císaři Rudolfovi II. z 24. března 1608.

¹³⁷ Ve svém deníkovém zápise si Adam mladší z Lobkovic k 29. srpnu 1604 poznamenal následující událost: „*Když hořel dům Jiřika Cikoty v noci u Písecký brány, tu jest pan Vladislav Cetic, souce místodržícím hejtmánem nad drabanty, podlí povinnosti své s kvardii nahoru na zámek jel a souce opilej [z]braň svou v ritřštuben dobyl, na pokoj Jeho Milosti Císařské tloukl a divně sobě počínal a potom na hejtmana Hradu pražského, pána Feliciána Moše, v zámku s dobytou [z]braní běžel až potomně i skrze to od týhož pana hejtmána raněn byl.*“ Viz *Deník rudolfinského dvořana.*, s. 89.

¹³⁸ NA, Morava, inv. č. 5691, f. 2r.

¹³⁹ Srov. B i e r m a n n , G.: *Geschichte*, s. 306. Další vojáci odešli na konci května, avšak ještě na konci roku 1608, jak naznačují prameny, zůstávaly ve městě některé jednotky Geissbergerova pluku, které zřejmě nebyly ještě řádně vyplaceny. Srov. „[...] věděti milostivě dáváme, že jsme slovutného Jiřika Eka z Karlštotu, mustrmistra našeho, do města Opavy k dokonalému abdikování, vodsud pryč vypravení, toho ostatního lidu nejvyššího Fridricha z Geisbergku, v týmž městě posavad' zůstávajícího[...] poručiti ráčili [...]“ Viz NA, Morava, inv. č. 5733, f. 1r.

ve výši 12 000 zlatých. Opavský zemský hejtman obvinil před císařem slezské stavy, že „[...] *to knížectví do konce zkaziti usilují* [...]“, když neberou v úvahu naprosté vyčerpání opavské země.¹⁴⁰

Aktuální konflikt se Slezany nabyl na rozměru i v důsledku rozdílného postoje k otázce generálního sněmu, který na polovinu dubna svolal císař Rudolf II. do Prahy. Slezští stavové na něj prozatím odmítli podle rozhodnutí svého sjezdu v Grodkově přijet, dokud nebude sdělena příčina jednání. Opavští stavovští představitelé však dali jasně najevo vůli bránit se integračním tendencím slezských stavů a odmítli akceptovat toto usnesení. Podle jejich názoru pro ně byly pouze jedinými závaznými kolokvii ve Slezsku tamní zemské sněmy konané ve Vratislavi. Proto nebyli nyní povinni se tímto Slezany přijatým stanoviskem řídit a bez ohledu na ně chtěli sami obeslat generální sněm.¹⁴¹ Zároveň se Šťastný Mošovský z Moravčína obrátil na panovníka s žádostí, aby se napříště podle zavedeného obyčeje s takovými nařízeními obracela české dvorská kancelář přímo na opavské stavy tak, jak tomu bývalo doposud, neboť Opavsko není součástí slezských knížectví.¹⁴²

Svolání generálního sněmu přímo souviselo s mocensko-politickou krizí uvnitř Habsburské monarchie. Historiky byl již podrobně popsán tzv. bratrský spor mezi Rudolfem II. a Matyášem. Shrňme, že dlouhotrvající všeobecná nespokojenost se způsobem vládnutí císaře vyústila v dubnu roku 1608 v uzavření konfederace uherských, rakouských a nakonec i moravských stavů namířené proti panovníkovi. Do jejího čela byl se souhlasem členů vládnoucí dynastie Habsburků postaven arcikníže Matyáš s požadavkem, aby Rudolf II. odstoupil a vládu přenechal svému mladšímu bratrov. Nesouhlasná reakce pražského dvoru inicializovala svolání zemských hotovostí konfедераčních zemí. Přes několikeré výzvy se ovšem Matyášovi nepodařilo získat na svou stranu stavovské obce Českého království, Slezska a Horní a Dolní Lužice, které rovněž svolaly zemské hotovosti, ale na obranu svého panovníka. To vedlo až k válečnému tažení rakousko-uhersko-moravské armády do nitra Čech, které nakonec skončilo 25. červ-

¹⁴⁰ NA, Morava, inv. č. 5699, f. 1r–v. Šťastný Mošovský z Moravčína si Rudolfovi II. stěžuje na počínání slezských stavů 9. dubna 1608.

¹⁴¹ NA, Morava, inv. č. 5700, f. 1r–2v. Šťastný Mošovský z Moravčína Rudolfovi II. ve věci obeslání generálního sněmu z 9. dubna 1608. K tomu dále B a h l c k e, J., *Regionalismus*, s. 351–352.

¹⁴² „[...] *poněvadž se předešle vždycky ten obyčej zachovával, že se o svej a obzvláštní poručení V.C.M. strany vyslaných k sněmu na hrad Pražský od V.C.M. zemím ku Království českému připojených z knížectví tohoto činívalo. Nebo to ty knížectví nikoliv do Sliska nepřináležejí* [...]“ NA, Morava, inv. č. 5703, f. 1. Šťastný Mošovský z Moravčína si Rudolfovi II. stěžoval na počínání slezských stavů 15. března 1608.

na 1608 v Libni u Prahy uzavřením smlouvy o rozdělení vlády mezi oběma bratry. Rudolf II. si podle dohody udržel císařský titul a vládu v Českém království, Slezsku a obojí Lužici. Arcikníže Matyáš se naproti tomu stal králem uherským, markrabětem moravským a rovněž pretendentem českého královského trůnu. Císař byl v tísnivé situaci okolnostmi přinucen přislíbit českým a nakonec i slezským stavovským nekatolickým předákům rozsáhlé náboženské svobody, které vedly až k vyhlášení tzv. Rudolfova majestátu.¹⁴³

Opavští stavové v průběhu krize tentokrát uposlechli vratislavské sněmovní usnesení z počátku června a připojením se k výzvě nového vrchního slezského hejtmana Karla II. Minsterbersko-Olešnického, zachovali loajalitu císaři Rudolfovi II. V Opavském knížectví byl svolán v polovině července roku 1608 mustruňk zemské hotovosti, na který měl dohlížet zemský hejtman Šťastný Mošovský z Moravčina.¹⁴⁴ Samotné opavské vojsko však do událostí nikterak nezasáhlo, neboť dříve než se mohlo eventuálně zapojit do bojových operací, došlo na konci června k uzavření smířčí dohody mezi Rudolfem II. a jeho bratrem Matyášem.

V.

Neklidné události probíhající v první polovině roku 1608 jak v ostatních zemích habsburské říše, tak i na Opavsku, zabraňovaly vyřešit dlouhotrvající paralýzu zemského soudu Opavského knížectví, když ani obsazením zemských úřadů se nepodařilo vyřešit tuto krizovou situaci. Jistou nadějí pro opavské urozence mohlo přece jen znamenat převezení zemských desk a privilegií knížectví zpět z Bílovce do Opavy, ke kterému mělo podle zápisu ze stavovského sjezdu dojít na konci května 1608 za účasti Pertolda Tvorkovského z Kravař, Bartoloměje Rona z Rotvic, Jindřicha Vaneckého z Jemničky a Mikuláše Bartoloměje Pražmy z Bílkova.¹⁴⁵ Dočasné spojení opavských katolických a nekatolických sil v zájmu zemského patriotismu, které jsme měli možnost krátce sledovat ve sporu se Slezany, nemohlo dlouhodobě překonat konfesijní rozpory uvnitř opavské stavovské obce. Především nekatoličtí příslušníci šlechtické stavovské korporace přičítali zemskému hejtmanovi Mošovskému všechny útrapy, kterými muselo projít

¹⁴³ K tomu viz literatura uvedená v pozn. č. 4.

¹⁴⁴ Ke svolání zemské hotovosti Opavského knížectví a jejího zařazení do širších geopolitických souvislostí blíže *Zemská hotovost*, s. 9–10.

¹⁴⁵ ZA Opava, SSA, inv. č. 987, Protokoly zemského sněmu knížectví opavského z let 1597–1626, f. 54r. Zápis ze 16. května 1608.

knížectví v minulých letech, a odmítali mu poslušnost. Zemský hejtman si v polovině léta 1608 u císaře Rudolfa II. opět důrazně stěžoval na počínání opavských stavovských představitelů a ignorování jeho příkazů.¹⁴⁶ Přestože Šťastný Mošovský z Moravčina několikrát proklamoval z pozice zemského hejtmana nutnost obnovení činnosti zemského soudu, jeho odjezd do Prahy k císařskému dvoru během září 1608 celou záležitost neobyčejně zkomplikoval.

Zdá se, že Mošovského opuštění Opavského knížectví, při kterém měl odvézt i zemská registra, bylo dopředu připravováno a plánováno jako dlouhodobé.¹⁴⁷ Přímou císař Rudolf II. totiž nařídil v průběhu září za místodržícího zemského hejtmanství katolického vладыku Salomona Moše z Bittendorfu.¹⁴⁸ Opavští stavové, značně nespokojení s opětovnou absencí zemského hejtmana v knížectví, se rozhodli pro razantní krok a stížným listem se domáhali na císaři odvolání Mošovského a jmenování nového nejvýznamnějšího úředníka země. Z císařské odpovědi z 21. října 1608 je zřejmé, že se při své žádosti opírali o starší výsady a svobody Opavského knížectví, které jim měly v teoretické rovině umožňovat dosáhnouti sesazení zemského hejtmana.¹⁴⁹ Rudolf II. nařídil opavským stavům, aby vyslali

¹⁴⁶ Srov. NA, Morava, inv. č. 5656, f. 1r. Koncept listu Rudolfa II. opavským stavům ze 4. července, aby se řídili zemským hejtmanem Mošovským a neznevažovali jeho úřad.

¹⁴⁷ Viz K u b í č e k , Antonín: *České listiny v městské knize opavské*. Sborník historického kroužku 18. Opava 1917, s. 108.

¹⁴⁸ Srov. Z u k a l , J.: *Rozepře*. s. 42. Josef Zukal naopak uvádí, že Salomona Moše ustanovil místodržícím přímo Šťastný Mošovský. Ze zápisu rokové knihy ze září 1608 však vyplývá, že tak opravdu učinil císař Rudolf II. „[...] *Léta páně 1608, 24. septembris [září]. Jakož J.Ř.C.M. pán, pán můj nejmilostivější na mně, Salomona Mosse z Bitendorfu na Slavkově a Zlatníkoch, místodržící úřad hejtmanský Knížectví opavského, milostivě vzložiti jest ráčil* [...]“ . ZA Opava, SSA, inv. č. 818. Kniha roků knížectví opavského 1608–1619 (1626), f. 1r. K tomu opět srov. F u k a l a , R.: *Stavovská politika*, příloha Zemský hejtman opavského knížectví, kde autor uvádí Salomona Moše jako místodržícího hejtmana až k roku 1609.

¹⁴⁹ „*Urození, slovatni a opatrní věrní naši mili, jakož jste nám předešle některé stížnosti do statečného Šťastného Mošovského z Moravčina [...] do kanceláře naší české s tou žádostí podali, abychom vám privilegia vaše potvrditi a podle týchž privileji jinou osobu na úřad hajtmanský dosaditi ráčili* [...]“ . NA, Morava, inv. č. 5656, f. 3r. Rudolf II. opavským stavům ve věci stížností na zemského hejtmna Mošovského z 21. října 1608. Patrně se mohlo jednat např. o modifikovanou interpretaci privilegia Ludvíka Jagellonského z roku 1523, které původně omezovalo panovníkovo právo zprostit opavského hejtmana jeho úřadu. Poslední Jagellonec na českém trůně se za sebe i budoucí české krále a opavská knížata zavázal, že nejdříve bude ustanovena komise složená ze zástupců opavských zemských soudců a některých určených osob z Království českého a teprve až po řádném prošetření mohl panovník odvolat zemského hejtmana. Blíže V ý t i s k , S.: *Příspěvek*, s. 40.

do Prahy šest svých zástupců, kteří by před panovníkem společně s přítomným hejtmanem Šťastným Mošovským projednali tento spor. Reakce stavovský představitelů knížectví byla ovšem odmítavá. Na konci ledna 1609 je nejvyšší zemští úředníci Českého království museli znovu nabádat, aby uposlechli nařízení Rudolfa II. a vypravili pověřené osoby k císařskému dvoru, který měl mít zájem na vyřešení celé záležitosti. Opavské „přátele a sousedy“ ujišťovali, „[...] že *J.M.C., pán náš nejmilostivější předně, a my, nejvyšší ouředníci, soudcové zemští tolikéž jiného obmejšleti neráci a neobmejšlíme, než aby budoucích zaneprázdnění Vaším Milostem a vám sjíti a raději svornost, láska držána a zachována býti mohla [...]*“.¹⁵⁰ Na císařském dvoře však fakticky nebylo uvažováno o nahrazení rytíře Šťastného Mošovského. Opavský zemský hejtman měl totiž sehrát důležitou zprostředkovatelskou roli mezi dvorem a prostředím Opavského a Těšínského knížectví. V této době již od reality vzdálený Rudolf II. společně s několika aktivními představiteli katolického tábora, typu Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic, chystali mocenský převrat, s cílem znovuzískání vlády nad některými zeměmi ztracenými tzv. libeňskou smlouvou. Ke svým cílům chtěli využít těšínského knížete Václava Adama, který měl obsadit Opavu a odtud se pak pokusit i o vojenský zásah na Moravě. Prostředníkem v jednání se stal opavský děkan Mikuláš Sarkander, kterého do Prahy povolal opavský hejtman Mošovský. Sarkander fungoval jako informační spojnice mezi Prahou a Těšínem. Dva z jeho kompromitujících listů se ale dostaly na počátku května 1609 do rukou opavských stavů a způsobily u nich neobyčejné rozhořčení, které vyústilo až v uvěznění opavského kněze.¹⁵¹ Slova o svornosti a lásce císaře a české zemské vlády tak nyní musela znít v uších opavských stavovských představitelů zvláště trpce.

Patrně v návaznosti na propuknutí Sarkanderovy aféry se Šťastný Mošovský vzdal hejtmanského úřadu.¹⁵² V té době asi padesátiletý opavský rytíř zanedlouho ukončil svou životní pout', když zanechal na Opavsku zřetelnou stopu své hejtmanské správy, při které se zasazoval o rekatolizaci Opavy. Rudolf II. se rozhodl, snad s úmyslem zklidnit nebezpečně se roz-

¹⁵⁰ NA, Morava, inv. č. 5656, f. 4r–v. List nejvyšších zemských úředníků Království českého opavským stavům ve věci vyslání poslu ke dvoru z 29. ledna 1609.

¹⁵¹ Aféra opavského kněze Mikuláše Sarkandera byla v literatuře již podrobně zmapována a popsána. Základní novější zpracování viz Š i g u t, František: *Spiknutí proti smlouvě libeňské a Mikuláš Sarkander*. Slsb 67, 1969, s. 242–258. Dále L i š k a, D.: *Václav Bítovský z Bítova*, s. 89–91. Aktuálně syntetizoval poznatky starších autorů F u k a l a, R.: *Reformace*, s. 111–128.

¹⁵² Srov. zprávu Karla staršího ze Žerotína Amandu Polanovi z 2. června 1609, ve které mu oznamuje odstoupení Mošovského. Viz *Dopisy Karla st. z Žerotína*. 1591–1610, s. 432.

víjející situaci, urychleně obsadit zemské úřady v knížectví. S odchodem Šťastného Mošovského byl opět uprázdněn úřad nejvyššího komorníka. Císař na konci května vybral podle odeslaných dobrozdání Hynka staršího Bruntálského, který získal jednoznačně nejvíce hlasů v námi popsané „volbě“ z přelomu let 1607–1608 a v zásadě i z let 1604–1605.¹⁵³ Jmenování protestantského pána z Vrbna chápal Josef Zukal jako ústupek panovníka opavským nekatolickým stavům, snad i pod vlivem pražských událostí souvisejících s následným červencovým vydáním tzv. Rudolfova majestátu.¹⁵⁴ S tímto názorem můžeme souhlasit s doplněním, že panovník měl při výběru značně omezené možnosti a mohl se v zásadě rozhodovat pouze mezi dvěma kandidáty, chtěl-li zachovat dlouhodobý trend obsazování nejvyššího komornictví příslušníkem panského stavu.¹⁵⁵ V držení panských rodů bylo nejvyšší komornictví na Opavsku soustavně již od roku 1536 a vlastně pouze místodržitelství Šťastného Mošovského v letech 1607–1609 narušovalo tuto dlouholetou tendenci. Rudolf II. současně potvrdil místodržicím hejtmanství Salomona Moše z Bittendorfu a rovněž nejvyšším sudím Pertolda Tvorkovského z Kravař.¹⁵⁶

Radikální katolické síly v Opavě ztratily odchodem Mošovského a prozrazením připravovaného Sarkanderova „spiknutí“ iniciativu a do té doby prováděná rekatolizace musela ustoupit i pod vlivem konečného vydání Rudolfova majestátu do pozadí. Opavští vyšší stavové dokázali využít příhodné situace ve městě a na sklonku roku 1609 byl po takřka pěti letech zahájen za účasti všech zemských úředníků svatolucijský zemský soud.¹⁵⁷ Urozencům na Opavsku se konečně znovu otevřela možnost projednat před soudem své záležitosti, které byly doposud několikrát nuceně odloženy. Přesto však v Opavském knížectví stále chyběl řádný zemský hejtman, který by obnovil ztracenou autoritu nejvýznamnějšího zemského úřadu v knížectví. Příslušník rytířského stavu Salomon Moš z Bittendorfu nebyl schopen tato očekávání naplnit. Výstižně jeho místodržitelskou hejt-

¹⁵³ „majíce my vedle pořádku starobylého, hlasy k týmž úřadům odeslané, ráčili jsme si za komorníka Hynka st. z Vrbna... obráti“ Viz *Z u k a l*, J.: *Rozepře*, s. 42–43.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 43.

¹⁵⁵ Srov. uvedený rozbor posílání hlasů z let 1607/1608, kdy z panského stavu byli navrženi pouze Hynek Bruntálský z Vrbna, Václav starší Bruntálský z Vrbna a Kašpar Purkrábí z Donína. Posledně jmenovaný šlechtic však podle všeho nebyl zcela při smyslech a nemohl být považován za reálného uchazeče o prestižní úřad nejvyššího komornictví. Kašpar Purkrábí z Donína se dopustil na svých panstvích několika násilných vražd a jeho případ se následně dostal až před císaře Rudolfa II. Srov. NA, Morava, inv. č. 5537 a 5587.

¹⁵⁶ Viz *Z u k a l*, J.: *Rozepře*, s. 42–43.

¹⁵⁷ Srov. *OZD*, s. 555–573.

manskou správu charakterizoval ve svých pamětech opavský protestantský aristokrat Hynek mladší Bruntálský z Vrbna, jmenovec svého vzdáleného příbuzného a nynějšího zemského komorníka Hynka staršího a zároveň zeť úřadujícího moravského zemského hejtmána Karla staršího ze Žerotína. V zápise ke sněmovnímu jednání v únoru roku 1610 si poznamenal, že „*k zavírce toho sněmu, oznámil nám p. místodržící, aby všickni své berně, kteří co zaseděli, spravili. Ale což to platno; žádný nic na to nedbá. Kdež nejní žádné kázně, taky není žádné bázně a poslušenství. Potřebovali bychme přísnějšího hejtmána.*“¹⁵⁸

Kritická slova Hynka mladšího Bruntálského z Vrbna k poměrům v Opavském knížectví jako by předznamenala změny, které v následujících měsících proběhly ve všech zemských úřadech. Zatímco ještě 21. dubna 1610 se konal zemský sjezd opavských stavů pod vedením místodržícího hejtmanství Salomona Moše z Bittendorfu, již na 16. května bylo další ze zemských kolokvií svoláno novým zemským hejtmánem Pertoldem Tvorkovským z Kravař.¹⁵⁹ Tvorkovský, jako zemský hejtmán, musel být Rudolfem II. zvolen už na počátku měsíce, neboť v císařském listě z 11. května vystupuje s titulem nejvyššího úředníka jako jeden z komisařů pověřených k tlumočení panovníkovy vůle ve věci obsazení úřadu nejvyššího sudího protestantským vladykou Bartolomějem Ludvíkem Rejzvicem z Kadeřína.¹⁶⁰ Nezvykle krátká časová prodleva mezi jmenováním obou urozců napovídá, že nemusela proběhnout, alespoň co se týká případu dosazení nejvyššího zemského sudího, standardní procedura posílání hlasů a teprve následného panovníkova výběru.¹⁶¹ Poté, co Rudolf II. ustanovil Pertolda

¹⁵⁸ *Paměti Hynka mladšího Bruntálského z Vrbna o věcech veřejných na Moravě a v Opavsku z let 1610 a 1611.* Ed. V. J. Nováček. Věstník Královské české společnosti nauk XII. Praha 1896, s. 24.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 24–25.

¹⁶⁰ [...] věděti vám milostivě dáváme, že jsme za příčinou dosazení sudího v Knížectví našem opavském, za komisaře naše císařské, urozené Pertolda z Tvorkova a z Kravař na Raduni, hejtmána, Hynka staršího Bruntálského z Vrbna na Štěplovci a Moravici, komorníka Knížectví našeho opavského a statečného Šalomouna Moše z Bittendorfu a na Slavkově naříditi[...] ráčili [...] “NA, Morava, inv. č. 5767, f. 2r. List Rudolfa II. opavským stavům ve věci dosazení nejvyššího sudího Opavského knížectví z 11. května 1610.

¹⁶¹ Soudíme, že spíše proběhlo někdy v průběhu jara 1610 k hlasování k úřadu zemského hejtmána. Žádné prameny se nám však nedochovaly. Pomocnou indicií k tomuto nároku může být zápis ve sněmovním snešení z 19. května 1610, ve kterém pán z Kravař zdůraznil, že se následující pořizování činí „*ku budoucí paměti a dobrému a chvalitebnému řádu, ode mne Pertolda z Tvorkova a z Kravař na Raduni a Suchých Lazcích, hejtmána Knížectví opavského, na ten ouřad voleného a dosazeného*“. Viz Z u k a l, J.: *Rožepře*, s. 43, pozn. 28.

Tvorkovské z Kravař zemským hejtmanem, by totiž muselo dojít ve zhruba dvaceti dnech (nejdříve od 21. dubna 1610 do nejpozději 11. května 1610) ke sběru, odeslání a následné panovníkově volbě nejvyššího sudího. Jak jsme ovšem měli možnost vysledovat, komunikační prostředí raně novověké společnosti počátku 17. století neumožňovalo takto rychlou výměnu potřebných informací. Proto se jeví jako jedna z možností, že Rudolf II. mohl využít ke svému výběru dobrozdání z přelomu let 1604/1605, ve kterém Bartoloměj Ludvík Rejzvic z Kadeřína získal nejvíce „hlasů“. Tuto naši domněnku však nelze na základě torzovitých dat dále verifikovat a tak zůstává pouze jednou (a nikoliv nutně správnou) variantou.

Dočasná převaha nekatolíků v zemských úřadech Opavského knížectví byla zakrátko vyrušena smrtí nejvyššího zemského komorníka Hynka staršího Bruntálského z Vrbna v letních měsících roku 1610.¹⁶² Z nařízení panovníka došlo prostřednictvím zemského hejtmana Tvorkovského do konce roku 1610 k novému posílání a výběru hlasů od zemských soudců.¹⁶³ Pertold Tvorkovský z Kravař byl zároveň do jmenování nového uroence určen za místodržícího nejvyššího komornictví.¹⁶⁴ 16. prosince 1610 byl po více jak dvacetileté službě uvolněn z úřadu nejvyššího písaře Jindřich Hynal z Kornic a prozatímně nahrazen místodržícím písařem Bernardem Dobšicem z Plavu.¹⁶⁵

Celá řada změn v zemských úřadech v letech 1609–1610 vynesla do čela opavských stavů muže, který se ještě na podzim roku 1607 chtěl zcela stáhnout z veřejného a politického života. Pertold Tvorkovský z Kravař vstupoval do roku 1611 jako nejmočnější urozenec Opavského knížectví. Rudolf II. postupně „svěřil“ tomuto nepochybně schopnému, ambicióznímu, ale i krutému příslušníku panského rodu všechny tři nejdůležitější zemské úřady na Opavsku a Tvorkovský tak v podstatě kopíroval kariéru Albrechta Sedlnického z Choltic. Nepochybná autorita Pertolda Tvorkovského se projevila i po květnové korunovaci Matyáše Habsburského čes-

¹⁶² Tamtéž, s. 43.

¹⁶³ O posílání „vót“ pro jmenování nového nejvyššího zemského komorníka se zmiňuje relace opavských stavů nejvyšším zemským úředníkům Českého království z 18. prosince 1610. „[...] strany ouřadu nejvyššího komornictví; poněvadž pan hejtman hlasy tam [do české dvorské kanceláře] vodsílati ráčí [...]“ NA, Morava, inv. č. 5767, f. 1v. Jak vidíme, bylo funkční období Hynka staršího Bruntálského z Vrbna pouze v letech 1609–1610. Srov. nepřesný údaj u S t i b o r , J.: *Bruntálští z Vrbna*, s. 41, který připisuje držení komornictví Bruntálskému v letech 1603–1610, což je vzhledem k námi výše uvedenému textu chybné. Nověji s těmito nesprávnými daty pracuje např. *Zemská hotovost*, s. 33, pozn. č. 62.

¹⁶⁴ Srov. titulaturu Pertolda Tvorkovského z Kravař při zasedání zemského soudu 20. prosince 1610. Viz *OZD*, s. 586.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 586.

kým králem, když Rudolf II. byl po nevydařeném vystoupení pasovských vojáků nucen abdikovat.¹⁶⁶ Nový český panovník již 7. června nařizoval pánu z Kravař, aby[s] „[...] zatím ouřad hejtmanský Knížectví opavského, na tebe předešle od J.M.C. pana bratra vzložený [...], řídil a spravoval ještě déleji až do šťastného bohdá do těchž knížectví slezských příjezdu našeho [...]“.¹⁶⁷ Tvorkovský se zachoval podle Matyášova příkazu a společně se všemi stavy Opavského knížectví mohl nedočkavě vyhlížet panovníkům příjezd na Opavsko.¹⁶⁸ Holdování opavských stavů novému českému králi a zároveň novému opavskému knížeti proběhlo v říjnu na zámku Hynka mladšího Bruntálského z Vrbna v Bruntále. Při tradiční ceremonii přijímání panovníka v zemi, byli Matyášem II. Habsburským ve svých úřadech potvrzeni zemský hejtman Tvorkovský, zemský sudí Rejzvic a ostatní zemští soudcové.¹⁶⁹ Zároveň se projednala i důležitá otázka obsazení nejvyššího komornictví, když panovník prostřednictvím nejvyššího českého kancléře Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic opětovně svěřil jeho místodržitelství až do nového odeslání hlasů zemskému hejtmanovi Pertoldovi Tvorkovskému z Kravař.¹⁷⁰ Tvorkovský v té chvíli jistě netušil, že osobou, která znovu řádně převezme komornický úřad, bude v letech 1620–1632 on sám. S nástupem Matyáše Habsburského začínal pro opavské stavy několikaletý zápas o uhájení stavovských svobod Opavského knížectví, které byly následně v roce 1613 značně deformovány udělením Opavska jako léno Karlovi z Lichtenštejna. Problematika obsazování zemských úřadů tím tak vstoupila do nové fáze, která si však nutně zasluhuje svou samostatnou dílčí sondu.

THE PROCESS OF APPOINTING THE LAND OFFICES IN DUCHY OF OPAVA IN THE LAST YEARS' REIGN OF RUDOLF II.

This study tries to examine the procedure of a candidate nomination for the land offices in beginning of the 17th century Duchy of Opava. It describes the effort of Opavian estates to ensure the appointing of the land offices (mainly the highest chamberlain and judge),

¹⁶⁶ K vpádu Pasovských podrobně např. J a n á č e k , J.: *Rudolf II.*, s. 480–514.

¹⁶⁷ NA, Morava, inv. č. 5789, f. 3r. Koncept listu Matyáše II. Habsburského zemskému hejtmanovi Pertoldovi Tvorkovskému z Kravař ze 7. června 1611.

¹⁶⁸ Srov. odpověď Tvorkovského Matyášovi II. z 27. června 1611. Viz. Tamtéž, f. 1r–v.

¹⁶⁹ *Paměti Hynka mladšího Bruntálského z Vrbna*, s. 45.

¹⁷⁰ „A protože ouřad nejvyššího komornictví na ten čas prázdný zůstává, Jeho Mt ráčí ho zatím na VMilost, pane hejtmane, vkládati dotud, dokud JMti hlasy nebudou poslány tak, aby mohl osobu vzácnou a hodnou k tomu ouřadu voliti“. Tamtéž, s. 46.

which were vacant since 1604 and together with complicated religious-political situation in Opava city It made impossible to hold regular sessions of land court after 1604. The Opavian estates were very unsatisfied with this situation, and tried to reach a new appointment of the highest chamberlain and judge immediately. In this time they were mainly represented by sheriff Albrecht Sedlnický of Choltice. Although the emperor Rudolf II. commanded at the end of 1604 a standard procedure of collecting the sealed missives with votes of candidates from a circle of landed judges, the whole thing was postponed for a long time by the emperor.

Not until 1607 there was nominated a new highest judge, the catholic nobleman Pertold Tvorkovský of Kravaře, after nomination of a new sheriff, the avid catholic knight Šťastný Mošovský of Moravčín (in 1606) and conquest of the protestant city of Opava by the army of Fridrich Geissberger of Geisberg in autumn 1607. The appointing of the highest land chamberlain by the protestant nobleman Hynek Bruntálský of Vrbno came true after a new procedure of collecting the sealed missives with a new votes of candidates from a circle of landed judges in 1609.

On the base of extant materials we tried to process the both procedures of collecting votes from years 1604/1605 and 1608/1609 in detail. We managed to reconstruct the personal composition of the land court in Duchy of Opava at the beginning of the 17th century and there were some significant differences between for example the situation in Moravian Margraviate. While in Moravia there was a strictly set up a ratio of numbers of landed judges in land court from the end of 15th century to 14 noblemans to 6 knights, in Duchy of Opava there was none and according the historical materials the knights had a large formal dominance in the Opavian land court at the beginnig of the 17th century.

After the rezignation of the sheriff Šťastný Mošovský of Moravčín in 1609 and death of the highest chamberlain Hynek Bruntálský of Vrbno in 1610 there was a large schift in land offices. New king of Bohemia Matyaš II. nominated as a sheriff a nobleman Pertold Tvorkovský of Kravaře and for highest land judge the knight Bartoloměj Ludvík Rejzvic of Kadeřína. The land office the highest chamberlain was properly nominated up to 1620 after the beginnig of Thirty years' war.

